

Олена Черних

ОНЛАЙК

Навчально-методичний посібник

ОБСЕ

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Олена Черних

ОНЛАЙК

Навчально-методичний посібник

Київ • 2020

УДК [342.7-053.2:004.738.5]:37.013.42

ББК 74.66

Ч49

Онлайн – це друге оновлене видання навчально-методичного посібника «Керівництво із соціально-педагогічного супроводу формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті». Перше видання схвалила для використання в закладах освіти комісія з інформатизації закладів освіти Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України (Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» № 21.1/12-Г-761 від 09.11.2017).

Рецензенти першого видання:

Харченко С.Я. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка;

Лаптева А.С. заступниця директора з виховної роботи, учителька англійської мови середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 м. Сєвєродонецька Луганської області, керівниця методичного об'єднання заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів м. Сєвєродонецьк.

Черних О.О.

Ч49 Онлайн: навчально-методичний посібник., К.: ВАІТЕ, 2020. – 108 с.

Посібник містить теоретичний матеріал про безпечну поведінку в інтернеті, опис занять і тренінгових вправ з розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті.

Посібник адресовано широкому колу освітянської, бібліотечної спільнот та працівників і працівниць молодіжної та соціальної сфер.

ISBN 978-617-7627-21-9

УДК [342.7-053.2:004.738.5]:37.013.42

ББК 74.66

Ця публікація видана за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Усі права захищені. Зміст цієї публікації можна безкоштовно копіювати та використовувати для освітніх та інших некомерційних цілей за умови посилання на джерело інформації. Координатор проектів ОБСЄ в Україні не несе відповідальності за зміст та погляди, висловлені у цій публікації.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

©Черних О.О.

©Координатор проектів ОБСЄ в Україні

Зміст

ВСТУП	5
НАЙПОШИРЕНІШІ ЗАПИТАННЯ	6
ВІД ЗАГРОЗ ДО МОЖЛИВОСТЕЙ: СПІЛЬНЕ РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ	7
КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ В ІНТЕРНЕТІ	8
КОМПЕТЕНТНОСТІ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В ІНТЕРНЕТІ	9
ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ	11
ТРЕНІНГОВІ ВПРАВИ ДЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ	13
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ВПРАВ	15
СТРУКТУРА ВПРАВ	16
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ НАВЧАННЯ	17
ОПИТУВАННЯ	18
АНКЕТА ЩОДО БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ	19
КОМПЕТЕНТНІСТЬ „ПОВАГА ДО ПРАВ ЛЮДИНИ ОНЛАЙН“	24
ВПРАВА „ПРАВА ЛЮДИНИ ОНЛАЙН ІСНУЮТЬ?“	26
ВПРАВА „ОНЛАЙН ЧИ ОФЛАЙН?“	29
ВПРАВА „ЗВАЖИМО ПРИВАТНІСТЬ ОНЛАЙН“	32
КОМПЕТЕНТНІСТЬ „ЗВЕРНЕННЯ ПО ЗАХИСТ І ДОПОМОГУ“	35
ВПРАВА „ЩО РОБИТИ?“	36
ВПРАВА „ЛЕГАЛЬНО ЧИ НЕЛЕГАЛЬНО?“	42
ВПРАВА „РОЗГЛЯНЕМО СПРАВУ“	46
КОМПЕТЕНТНІСТЬ „УЧАСТЬ ОНЛАЙН“	51
ВПРАВА „УЧАСТЬ ОНЛАЙН – ЗМІНИ ОФЛАЙН“	52
ВПРАВА „МОЯ ДУМКА ВАЖЛИВА“	55
ВПРАВА „ВИМІРИ УЧАСТІ“	58

КОМПЕТЕНТНІСТЬ „ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ПІД ЧАС РОБОТИ З ЦИФРОВИМИ ПРИСТРОЯМИ“	65
ВПРАВА „ЗДОРОВ'Я ОНЛАЙН?“	66
ВПРАВА „ВПЛИВ, ПРО ЯКИЙ Я ЗНАЮ“	68
ВПРАВА „ЦИФРОВА ДІЄТА“	71
ТРЕНІНГОВІ ВПРАВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛЬНОТ З ОСВІТИ ЩОДО БЕЗПЕКИ В ІНТЕРНЕТІ	76
ВПРАВА „ВІД 0 ДО 5“	77
ВПРАВА „ЩО НАЙЕФЕКТИВНІШЕ?“	79
ВПРАВА „П'ЯТЬ ПОВІДОМЛЕНЬ“	82
ВПРАВА „РАЗОМ ДЛЯ НАЙКРАЩОГО ІНТЕРНЕТУ“	87
ВПРАВА „НА ОДНІЙ ХВИЛІ“	92
РЕФЛЕКСІЯ	97
АНКЕТА ЗВОРотноГО ЗВ'ЯЗКУ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ З ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТІ	99
РЕСУРСИ	100
Загальна декларація прав людини	100
Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)	101
Посібник з прав людини для інтернет-користувачів (Рекомендація CM/Rec(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо Посібника з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум)	103
Міжнародне та регіональне законодавство	104
Сайти організацій та проєктів, дотичних до теми безпеки в інтернеті	104
Методичні ресурси	105

Вступ

У 2019 році виповнилось 30 років Конвенції ООН про права дитини. І сьогодні інтернет є і тим простором, де можуть бути реалізовані права дитини, й інструментом, завдяки якому можуть бути реалізовані ці права, наприклад, право на освіту, право на участь, право на повагу до приватного життя, свобода вираження поглядів, свобода від дискримінації. В Україні станом на 2019 рік 64% населення були регулярними користувачами інтернету¹, значна частка їх – діти та молодь.

Разом з тим, дослідження доводять, що інтернет може неоднозначно впливати на здоров'я й добробут дитини залежно від її віку. З одного боку, інтернет дає дитині величезні можливості для самовираження, спілкування, читання, онлайнного відвідування музеїв і перегляду фільмів, розвитку необхідних компетентностей для подальшого працевлаштування. З іншого боку, користування інтернетом і цифровими пристроями можуть містити загрози, які негативно впливають на здоров'я й матеріальний добробут дитини та її близьких.

Це друге видання посібника з новою назвою «Онлайн» має амбітну мету – допомогти професійним спільнотам в Україні відшукати натхнення та ідеї, посилити ефективність заходів для розвитку компетентностей безпечної поведінки дітей і молоді в інтернеті, сприяти реалізації й захисту прав дитини та прав людини в сучасному цифровому світі.

У посібнику зібрані детально розроблені вправи й інформаційні матеріали для висвітлення теми безпечної поведінки в інтернеті у Вашій професійній діяльності з дітьми, молоддю та професійними спільнотами.

Ви можете використовувати вправи окремо чи адаптувати їх відповідно до потреб Вашої цільової аудиторії – дітей, молоді, батьків та/чи осіб, що їх замінюють, освітянської й бібліотечної спільнот, працівників і працівниць молодіжної, соціальної, правоохоронної сфер.

¹ Дослідження інтернет-проникнення в Україні. I квартал 2019 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://inau.ua/sites/default/files/file/1903/dani_ustanovchyh_doslidzen_za_1-y_kvartal_2019_0.pdf

Найпоширеніші запитання

Для кого ці вправи?

Для дітей підліткового віку 13 – 16 років, для молоді від 17 років, для представників освітянської, бібліотечної спільнот та працівників і працівниць молодіжної, соціальної, правоохоронної сфер, батьків та осіб, які їх замінюють.

Для чого цей посібник можна використовувати?

Для формування безпечної поведінки дітей і молоді в інтернеті та розвитку інформаційно-цифрової компетентності.

Про що цей посібник?

Про освіту з безпеки в інтернеті, форми та методи роботи з різними групами.
Про участь дітей і молоді в прийнятті рішень.
Про принципи формування безпечної поведінки дітей та молоді в інтернеті.
Про базові компетентності безпечної поведінки в інтернеті:

- ▶ „Повага до прав людини онлайн“,
- ▶ „Участь онлайн“,
- ▶ „Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями“,
- ▶ „Звернення по допомогу та захист“.

Що треба зробити, аби провести вправи з посібника?

Визначити цільову аудиторію, обрати вправу, прочитати опис і хід вправи та додаткову інформацію, підготувати роздавальний матеріал (за необхідності) і провести вправу.

Чи обов'язково потрібно проводити всі вправи?

Навіть одна вправа – це краще, аніж жодної. Тому, якщо маєте час і бажання, можете обрати одну чи кілька вправ або ж протягом року провести всі вправи для розвитку компетентності безпечної поведінки дітей і молоді в інтернеті. У таблиці вправ Ви знайдете видатні події, до яких можна провести ці вправи.

Тема прав людини для мене нова, чи можу я проводити вправи з розвитку компетентності „Повага до прав людини онлайн“?

Можете. Вправи побудовані так, щоб людина, яка проводить їх, могла почуватися комфортно, навіть якщо не обізнана з темою глибоко.

У приміщенні, де планується захід, відсутній інтернет. Чи можна проводити вправи в такому випадку?

Так, зміст вправ не передбачає обов'язкової наявності підключення до інтернету в приміщенні.

Я не використовую месенджери й соціальні медіа, які використовують сучасні діти та молоді люди. Чи можу я проводити для них вправу?

Можете. Вправи побудовані так, щоб людина, яка їх проводить, могла почуватися комфортно, навіть якщо не послуговується всіма медіа, якими користуються діти й молодь.

Де я можу поглибити свої знання з теми безпеки в інтернеті перед проведенням вправи?

Можна прочитати цей посібник. У розділі „Ресурси“ є посилання на документи й навчально-методичні ресурси для заходів з безпеки в інтернеті.

Де я можу поглибити свої знання з проведення тренінгів перед проведенням вправи?

Можна прочитати цей посібник. У розділі „Ресурси“ є посилання на навчально-методичні ресурси, що допоможуть зануритись у методологію неформальної освіти.

Від загроз до можливостей: спільне розуміння понять

Рада Європи в Посібнику з прав людини для інтернет-користувачів² наголошує, що діти та молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від інтернет-загроз, і повинні бути під особливим захистом від шкоди для їхнього фізичного, психічного й морального благополуччя, зокрема від сексуальної експлуатації та наруги в інтернеті й інших форм кіберзлочинності.

Пропонуємо визначення основних понять, на які будемо спиратися в посібнику:

Загроза в інтернеті – це імовірність завдання збитків, заподіяних здоров'ю людини та (або) її майну внаслідок користування інтернетом.

Можливість в інтернеті – імовірність задоволення потреб людини та/чи реалізації прав людини під час користування інтернетом³.

Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів⁴.

Базова компетентність безпечної поведінки в інтернеті – втілена в практичну діяльність сукупність знань, умінь і цінностей, що під час користування інтернетом сприяють задоволенню потреб особистості й водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

Безпечна поведінка в інтернеті – сукупність дій особистості під час користування інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

² Посібник для інтернет-користувачів. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16802e3e96>

³ Всесвіт можливостей: набір карток. К.: Скролік, 2019.

⁴ Устав Всемирной организации здравоохранения. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf?ua=1>

Класифікація загроз в інтернеті

Для заходів з безпеки в інтернеті пропонуємо використовувати класифікацію всіх загроз, пов'язаних з використанням інтернету, групуючи їх за сферами благополуччя дитини.⁵

Класифікація ґрунтується на тому, що **дитина перебуває в центрі освітнього процесу (заходу)**. Це сприятиме проведенню заходу з безпеки в інтернеті для забезпечення **найкращих інтересів дитини** відповідно до ст. 3 Конвенції ООН про права дитини.

Ця класифікація може допомогти перенести фокус з розгляду абстрактних загроз в інтернеті на можливий вплив цих загроз на саму дитину чи молоду людину та на розробку шляхів попередження негативного впливу.

Запропонований розподіл загроз в інтернеті є дороговказом для заходів з безпеки в інтернеті, адже кожна така загроза може впливати на кілька сфер благополуччя дитини (або майже на всі).

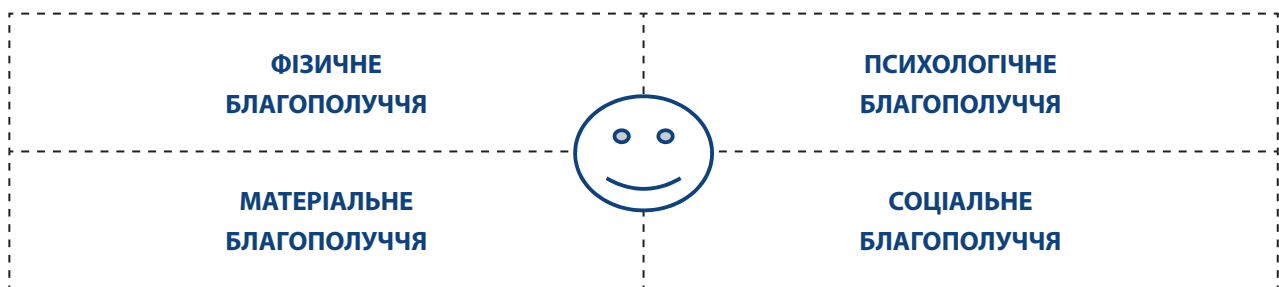

Схема 1. Сфери благополуччя людини

Загрози фізичному благополуччю, пов'язані з використанням інтернету:

астенопатія, біль у спині, шиї, епілепсія, зап'ястний синдром, тенденіти, стенокардія, висипи на шкірі обличчя, хронічний головний біль, запаморочення; зниження концентрації уваги; порушення сну; насильство, зокрема сексуальне насильство; сексуальна експлуатація та зловживання, домагання для сексуальних цілей; пропаганда психоактивних речовин, заклики до масового вживання наркотиків; нехтування харчуванням; заповідання собі чи іншим шкоди, суїцид; онлайн-вербування для вчинення злочинів, участі в екстремістських політичних чи релігійних рухах або торгівлі людьми тощо.

Загрози психічному благополуччю, пов'язані з використанням інтернету:

розповсюдження особистих даних в інтернеті, порушення конфіденційності та онлайн-недоторканності приватного життя; експлуатація довіри; кіберагресія, кібербулінг (насильство онлайн), залякування, переслідування та інші форми утисків, шантаж, розпалювання ненависті й нетерпимість, мова ворожнечі, тролінг (розміщення провокаційних повідомлень, коментарів); зміст порнографічного або сексуального характеру, секстинг (надсилання інтимних фотографій), інтернет-повідомлення інтимного змісту; жорстокі та азартні ігри; приниження почуття гідності, порушення прав людини; низька якість інформації та інформаційне перевантаження тощо.

Загрози соціальному благополуччю, пов'язані з використанням інтернету:

підвищена збудженість і депресивні стани; перешкода для виконання справ; зменшення часу спілкування офлайн; насильство й залякування; залежність тощо.

Загрози матеріальному благополуччю, пов'язані з використанням інтернету:

реклама, спам, віруси; незаконні завантаження; азартні ігри; кібератаки, кібертероризм; придбання товару низької якості; пошкодження програмного забезпечення комп'ютера; піратство (порушення авторських прав); інтернет-злочинність, інтернет-шахрайство; різні форми інтернет-маркетингу тощо.

⁵ Черних О.О. Аналіз класифікацій загроз в Інтернеті. // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 1. – С. 281-289.

Компетентності безпечної поведінки підлітків в інтернеті

„Басейни можуть бути небезпечні для дітей. Щоб захистити їх, можна встановити замки, поставити паркани й розгорнути басейн тривоги.

Усі ці заходи корисні, але, безумовно, найголовніше, що можна зробити для своїх дітей, – це навчити їх плавати”⁶.

Доповідь про безпеку в інтернеті Національної академії наук США

Компетентність безпечної поведінки в інтернеті – втілена в практичну діяльність сукупність знань, умінь і цінностей, що під час користування інтернетом сприяють задоволенню потреб особистості й водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей⁷.

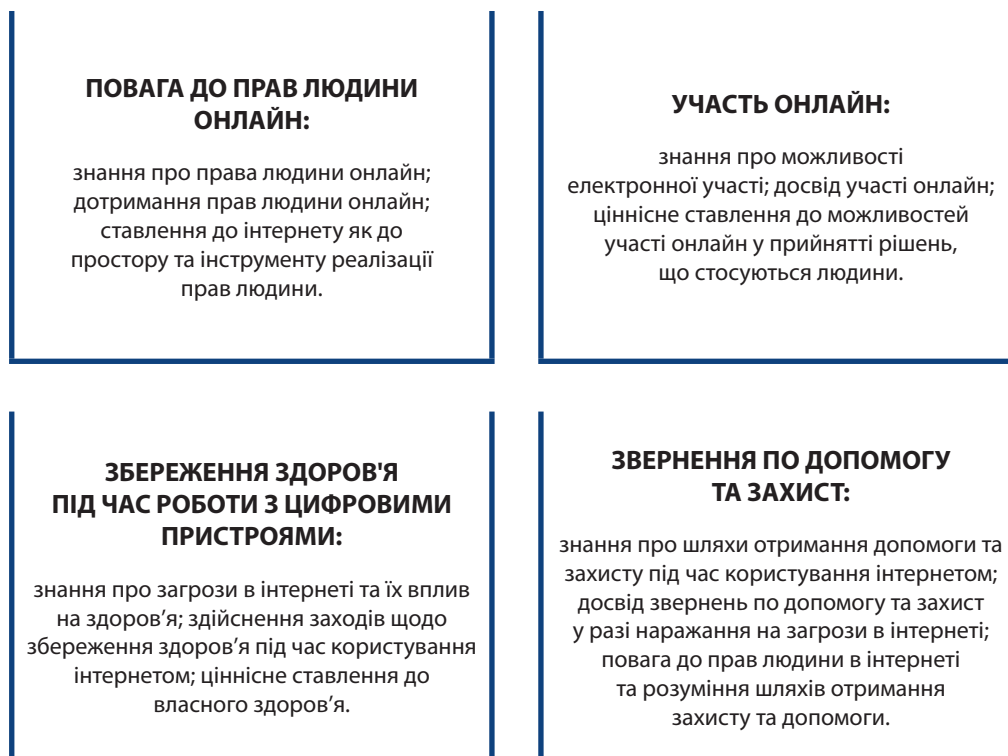

Схема 2. Компетентності безпечної поведінки в інтернеті

Компетентність „Повага до прав людини онлайн“ передбачає знання про права людини онлайн та повагу до них; ставлення до інтернету як до простору та інструменту реалізації прав людини.

Ураховуючи те, що поняття прав людини застосовують і до онлайн-простору, для розвитку компетентності „Повага до прав людини онлайн“ **заходи мають бути побудовані на принципах і підходах освіти з прав людини.**

⁶ Magid L. Child Safety on the Information Highway – 2013 – 20th Anniversary Edition. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.safekids.com/child-safety-on-the-information-highway>

⁷ Черних О.О. Компетентнісний підхід у формуванні безпечної поведінки підлітків в Інтернеті. // Вісн. ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2016. – № 6. – С. 117-125.

Можна спиратись на Всесвітню програму освіти в галузі прав людини ООН, Рекомендацію CM/Rec (2010) 7 Комітету міністрів Ради Європи від 11 травня 2010 року „Хартія Ради Європи про виховання демократичної громадянськості та освіти в галузі прав людини“⁸.

Як зазначено в посібнику з освіти в галузі прав людини „Компас“, особливістю освіти з прав людини є те, що її здійснюють через задіяння трьох напрямків світосприйняття людини: передачу знань („розум“); формування навичок поведінки („руки“); розвиток цінностей („серце“)⁹.

Компетентність „Участь онлайн“ передбачає повні, систематизовані знання про управління інтернетом, можливості електронної участі в житті школи, міста, країни, світу; активну участь в інтернеті, виконання ролей „творець“, „критик“; розуміння принципів управління інтернетом, позитивне ставлення до можливостей участі онлайн у житті школи, міста, країни, світу.

Розвиток цієї компетентності має бути зосереджений на **розширенні ролей, які людина може грати завдяки інтернету; ознайомленні з можливостями участі в житті школи, громади, міста, країни, дослідженні позитивних і негативних наслідків участі онлайн у прийнятті рішень, що стосуються людини.**

Компетентність „Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями“ передбачає систематизовані знання про негативний вплив на здоров'я й умови збереження здоров'я під час тривалого користування інтернетом; систематичне виконання **умов для збереження власного здоров'я під час користування інтернетом**; розуміння власного здоров'я як цінності й необхідності створення умов для збереження психічного, фізичного й соціального видів здоров'я під час тривалого користування інтернетом.

Розвиток цієї компетентності має бути зосереджений на створенні відкритого діалогу щодо позитивного й негативного впливу на здоров'я користування цифровими пристроями та інтернетом, дослідженні можливих шляхів зниження негативного впливу на здоров'я користування цифровими пристроями та інтернетом, вивченні результатів сучасних досліджень щодо здоров'я та інтернету.

Компетентність „Звернення по допомогу та захист“ передбачає повні, систематизовані **знання необхідних дій у випадку, якщо став жертвою або спостерігачем чийось дій в інтернеті**; наявність досвіду звернення по допомогу/захист до різних структур під час власного користування інтернетом або друзів/родичів; визнання дієвості механізмів захисту прав людини, що порушені в інтернеті; **сприйняття звернення по допомогу та захист як умови успішного користування інтернетом.**

Розвиток цієї компетентності має бути зосереджений на аналізі власних знань, навичок, ставлень до можливості звернення по допомогу під час користування інтернетом; розширенні можливих моделей поведінки в разі наражання на загрози в інтернеті; дослідженні шляхів отримання допомоги та захисту в різноманітних ситуаціях під час користування інтернетом.

⁸ Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coe.int/ru/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>

⁹ Компас: посіб. з освіти в галузі прав людини за участі молоді. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coe.int/uk/web/compass>

Принципи формування безпечної поведінки в інтернеті

Втілення цих принципів у Вашій професійній діяльності може сприяти посиленню ефективності заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті.

★ **Принцип визнання інтернету як значущого чинника соціалізації.** Принцип передбачає **розуміння Вами інтернету як важливої та невід'ємної частини життя, простору реалізації більшості фундаментальних прав дитини та прав людини.** У дорослих іноді може виникати бажання зазначити, що „нині діти / молодь не такі, як були раніше“. Разом з тим, спроба подивитись на питання ширше та прагнення визнати інтернет важливим інструментом і простором у житті дитини й молодої людини можуть допомогти говорити з дітьми й молоддю „на одній хвилі“.

★ **Принцип зосередження на можливостях, які надає інтернет, і його позитивному впливі на розвиток.** Варто враховувати **позитивний вплив тих чи інших видів діяльності в інтернеті на людину, намагатися дивитися на деякі речі очима іншої людини.** Як зазначає дослідниця С. Лівінгстон, спілкування з незнайомою людиною для дорослого може здаватися загрозою, а для дитини, навпаки, можливістю розширити кругозір і комунікаційні навички.

★ **Принцип розуміння поняття „права людини онлайн“.** Варто ознайомитися зі **змінами в міжнародному й національному законодавстві щодо прав людини в цифрову епоху** та механізмів їх захисту. Важливо спиратись на методологію **освіти в галузі прав людини**, що надає можливість не лише передавати знання, а й формувати цінності та навички, які є основними компонентами ключових компетентностей безпечної поведінки підлітків в інтернеті.

★ **Принцип наукової обґрунтованості.** Результати досліджень ефективності тих чи інших програм, поширення тих чи інших загроз, дієвих форм і методів роботи з групами варто враховувати вже на етапі планування заходів. Цей принцип вимагає пошуку найефективніших форм і методів роботи для конкретної аудиторії учасників та учасниць різного віку.

★ **Принцип систематичної оцінки програм і заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті.** Варто передбачити **змістовний аналіз мети, завдань, змісту, форм і методів, їхньої ефективності, відповідності потребам людини та стану розвитку інтернету.** Так, інформація про те, як правильно сидіти за стаціонарним комп'ютером під час тривалого користування інтернетом, є в багатьох випадках застарілою, оскільки більшість молодих людей користуються інтернетом через мобільні цифрові пристрої – телефони, планшети тощо.

У роботі з професійною спільнотою цей принцип також передбачає **використання методики самоаналізу власних компетентностей безпечної поведінки** (рівень розвитку, план і терміни подальшого вдосконалення компетентностей); анкет для зворотного зв'язку (друкованих і онлайн-форм для опитування), проведення рефлексійних обговорень у малих групах (питання для рефлексійних груп) щодо заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті. Анкети для зворотного зв'язку варто зробити анонімними, що сприяє відвертості у відповідях.

★ **Принцип участі дітей і молоді в розробці та втіленні програм і заходів.** Ураховуючи те, що участь дітей є одним з основних прав, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, найактуальнішою є робота зі **сприяння обговоренню, опитуванню, дебатів, під час яких діти й молоді люди можуть вільно висловити їхні думки щодо необхідних заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті, їхнього змісту та брати участь у їх реалізації.**

★ **Принцип скоординованої взаємодії** передбачає роботу з підвищення обізнаності дорослих (як батьків та осіб, які їх замінюють, так і професійної спільноти) з питань загроз, механізмів захисту й можливостей інтернету. Реалізація цього принципу може бути **зосереджена на розширенні діапазону моделей поведінки батьків та осіб, які їх замінюють, а не лише на використанні комп'ютерних програм на кшталт батьківського контролю.** Як зазначають дослідники, **використання комп'ютерних програм на кшталт батьківського контролю** може стати загрозою для довірливих стосунків між батьками та дітьми.¹⁰

¹⁰ Zaman B., Nouwen M. Parental controls: advice for parents, researchers and industry. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.academia.edu/29049259/Parental_controls_advice_for_parents_researchers_and_industry

Також, урахувавши значний відсоток підлітків, які отримують інформацію про безпечну поведінку в інтернеті від батьків і вчителів, необхідно **ознайомлювати їх з можливостями надання підтримки й захисту підліткам, якщо вони стали жертвою або спостерігачем чієїсь дій в інтернеті, аби попередити їхню небезпечну поведінку.**

Діти, молодь і дорослі мають бути ознайомлені з тим, як повідомити про неналежний або нелегальний контент, який вони бачать у соціальних мережах чи на сайтах, якими вони користуються, де знайти актуальну інформацію про організації, сайти, телефони гарячих ліній, де вони можуть отримати підтримку, якщо стали жертвою або **спостерігачем** чієїсь дій в інтернеті.

★ **Принцип готовності до впровадження діяльності з формування безпечної поведінки в інтернеті** передбачає наявність мотиваційно-ціннісного ставлення до цього виду діяльності.

Цей принцип може бути одним з найважливіших для впровадження, оскільки іноді той, хто організовує захід з безпеки в інтернеті, може мати (або може думати, що має) нижчий за учасників та учасниць рівень цифрової грамотності. Це, на його чи її думку, може бути перешкодою для впровадження заходів з формування безпечної поведінки підлітків в інтернеті. У такому випадку не варто відкидати ідею проведення заходу, адже варто використовувати методи й форми неформальної освіти, прислухатись до думок, коментарів, пропозицій учасників та учасниць і чесно визнавати, якщо чогось не знаєте. Вправи з цього посібника розроблено так, аби вони сприяли таким заходам.

★ **Принцип позитивної атмосфери** передбачає створення позитивного емоційного фону спілкування в такій роботі, надання стимулів, створення ситуацій успіху.

Для формування безпечної поведінки в інтернеті необхідно відійти від ідей залякування й використання чорних кольорів, зображень, „павутиння“, шахраїв у масках, монстрів, демонстрації лише загроз тощо.

Можна зосередитися на обговоренні безпосереднього зв'язку теми зі щоденним досвідом користування інтернетом та планування подальших дій його безпечного використання, починаючи зі спілкування в месенджерах та соціальних мережах і завершуючи придбанням товарів в онлайн-магазинах.

★ **Принцип доступності інформації** передбачає **подання матеріалу з урахуванням можливостей та особливостей сприйняття цільової групи.** Інформація не має бути насичена термінами, теоретичними та статистичними відомостями. Мова викладання має бути зрозумілою для всіх.

Якщо передбачено роботу з дітьми й молоддю, це може бути реалізовано через розробку інформаційних матеріалів самими дітьми й молоддю або разом з ними, наприклад, поняття „механізми захисту“ в інформаційних матеріалах може бути замінене більш зрозумілими словами „Де отримати допомогу?“ тощо.

★ **Принцип урахування того, що, використовуючи інтернет, людина може стати і жертвою, спостерігачем, і джерелом небезпеки для інших навмисно або випадково.** Посилення розуміння того, що власна поведінка людини в інтернеті може завдати шкоди іншим і становити небезпеку для них, має бути в основі програм з формування безпечної поведінки в інтернеті.

Для реалізації цього принципу необхідно, щоб елементи освітніх заходів були присвячені й самоаналізу цінностей і поведінки в інтернеті. Також важливо акцентувати увагу на тому, що як жертвою, спостерігачем, так і тим, хто може заподіяти шкоду іншим, можна стати ненавмисно, випадково.

Тренінгові вправи для дітей та молоді з розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті

Завдання глобального суспільства полягає, з одного боку, у розробці й побудові досвіду для підлітків, який допомагає їм скористатися можливостями інтернету, з іншого – у пом'якшенні проблем у житті, які частково опосередковані цифровими технологіями¹¹

Дж. Палфрей, У. Глассер, К. Макклэй

Видатні події/дати, до яких можна провести захід ¹²	Вправи	Зміст	Час
Компетентність „Повага до прав людини онлайн“			
День прав людини, 10 грудня, Тиждень протидії булінгу (вересень)	Права людини онлайн існують?	Ознайомлення з видатними подіями та міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн.	45 хв.
Місяць кібербезпеки (жовтень) Акція „16 днів проти насилля“, початок 25 листопада	Онлайн чи офлайн	Ознайомлення з правами людини, дослідження ситуацій, коли права людини можуть бути реалізовані або порушені в онлайн-овому та офлайн-овому середовищах.	45 хв.
День захисту даних, 28 січня День безпечного інтернету, другий вівторок лютого День проти булінгу, 5 травня Міжнародний день захисту дітей, 1 червня	Зважимо приватність онлайн	Ознайомлення з поняттям „право на приватність“ у цифрову еру, аналіз власних щоденних онлайн-ових практик та визначення позитивних і негативних наслідків публікування персональної інформації.	45 хв.
Компетентність „Звернення по допомогу та захист“			
День безпечного інтернету, другий вівторок лютого	„Легально чи нелегально“	Аналіз ситуацій, що трапляються в повсякденному житті, визначення того, що є нелегальними діями в інтернеті.	45 хв.
Європейський день захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, 18 листопада	„Розглянемо справу“	Аналіз випадків, пов'язаних з порушеннями прав людини в інтернеті, які розглядали в Європейському суді з прав людини.	45 хв.
День проти булінгу, 5 травня Міжнародний день захисту дітей, 1 червня	Що робити?	Ознайомлення з проблемними ситуаціями онлайн та шляхами отримання захисту й допомоги.	45 хв.

¹¹ Palfrey J., Gasser U., Maclay C., Beger G. Digital natives and the three divides to bridge. In The State of the World's Children. 2011. Chapter 1: The emerging generation. P. 14-15. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.unicef.org/sowc2011/pdfs/SOWC-2011-Main-Report_EN_02092011.pdf

¹² Методичні рекомендації до використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти навчально-методичного посібника та робочого зошита „Інтернет, який ми хочемо“ (the Web We Want) / упор. О.Черних. – К.: Центр кращого інтернету, 2019. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://betterinternetcentre.org/wp-content/uploads/2019/11/WWW_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-BetterInternetCentre.pdf

Видатні події/дати, до яких можна провести захід ¹²	Вправи	Зміст	Час
Компетентність „Участь онлайн“			
День прав людини, 10 грудня День безпечного інтернету, другий вівторок лютого Міжнародний день захисту дітей, 1 червня	„Участь онлайн – зміни офлайн“	Ознайомлення з історіями використання онлайн-інструментів дітьми в різних містах і країнах для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються.	45 хв.
	„Моя думка важлива“	Обговорення можливості використання онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень, що стосуються дітей і молоді.	45 хв.
	Виміри участі	Ознайомлення з поняттям „право на участь“ у цифрову еру, аналіз власних щоденних онлайн-практик, визначення рівнів участі, шляхів її посилення та можливих загроз.	45 хв.
Компетентність „Збереження здоров'я під час користування цифровими пристроями та інтернетом“			
День безпечного інтернету, другий вівторок лютого Всесвітній день здоров'я, 7 квітня	„Здоров'я онлайн?“	Дослідження інтернет-загроз та розробка топ-5 порад для збереження власного здоров'я під час користування цифровими пристроями.	45 хв.
	„Вплив, про який я знаю“	Обговорення впливу користування цифровими пристроями та інтернетом на здоров'я.	45 хв.
	Цифрова дієта	Ознайомлення з інструментами для відпочинку від цифрових пристроїв та впорядкування щоденного онлайн-досвіду.	45 хв.

Загальні рекомендації для проведення вправ

Попереднє опитування

Для підготовки та проведення заходів з безпеки в інтернеті пропонуємо організувати попереднє опитування учасників та учасниць до чи на початку заходу. Можна скористатись Анкетою з цього посібника або розробити інші запитання.

Відкритість і чесність

Будьте відкриті до думок, міркувань, коментарів, пропозицій учасників та учасниць і чесно визнавайте, якщо чогось не знаєте. Це краще, ніж робити вигляд обізнаності та потрапити в „пастку“. Зокрема, уникайте обіцянок, на виконання яких ви не впливаєте, на кшталт „ви поскаржитесь на нелегальний контент, і злочинці будуть покарані“.

Участь дітей і молоді

Спробуйте виконувати роль фасилітатора, а не „інструктора“, який дає знання й контролює, що і як має бути вивчено.

Сприяння обговоренню

Створюйте простір для обговорення безпосереднього зв'язку теми зі щоденним досвідом користування інтернетом та планування подальших дій щодо безпечного використання інтернету, вільного висловлення думок.

Найголовніше – зміст

Іноді можна захопитися зовнішньою формою вправи, не зважаючи на її зміст. Після таких тренінгів в учасників та учасниць часто залишається відчуття того, що вони лише добре „погратися“ замість того, щоб отримати знання й досвід.

Ідеї для подальших дій після вправ

Усі вправи можуть передбачати дії учасників та учасниць після завершення заняття:

- ▶ запитуйте учасників та учасниць, як практично можна використати отриману інформацію, який „продукт“ можна зробити задля поширення цієї інформації серед тих людей, які про неї не знають. Не обмежуйте їхню фантазію;
- ▶ пропонуйте учасникам та учасницям розробити персональний план дій, пов'язаний з головними ідеями вправи. Пропонуйте, але не наполягайте;
- ▶ стимулюйте учасників та учасниць поширювати думки й висновки через доступні їм сторінки й сайти їхніх закладів та організацій або власні сторінки в соціальних мережах, сайти, блоги, але не наполягайте й ніколи не робіть це обов'язковим елементом вправ;
- ▶ дайте учасникам та учасницям зрозуміти, що ви відкриті до співпраці в подальших діях, до надання підтримки, допомоги й захисту, зокрема в контексті безпечного користування інтернетом.

Структура вправ

Короткий опис вправи містить короткий огляд того, що учасники та учасниці роблять під час вправи.

Розмір групи – кількість осіб, оптимальна для участі у вправі. Вправи можуть бути, за потреби, адаптовані і для меншої, і для більшої кількості учасників та учасниць.

Тривалість вправ розраховано з огляду на один урок чи половину студентської „пари“. Вправи можуть бути адаптовані з огляду на наявний час, при цьому, будь ласка, урахуйте час, необхідний для проведення загального обговорення в групі.

Завдання містять опис того, на що спрямована вправа.

Матеріали містять опис того, що необхідно для проведення вправи. Зазвичай необхідні матеріали можна коригувати з огляду на наявні ресурси. Для деяких вправ потрібен роздавальний матеріал, який необхідно роздрукувати.

Хід вправи є покроковою інструкцією для підготовки та проведення вправи. Важливо прочитати хід вправи та підготувати всі необхідні матеріали.

Запитання для обговорення містять приклади запитань для проведення обговорення досвіду, здобутого під час вправи. Є обов'язковим елементом вправ.

Роздавальний матеріал передбачений у більшості вправ. Його необхідно роздрукувати відповідно до кількості учасників і ходу вправи.

Експериментальне навчання

Простим і зрозумілим каркасом для проведення вправ є Цикл експериментального навчання Девіда Колба. Усі вправи в цьому посібнику побудовані за цим циклом.

На рис. 1 пропонуємо адаптовану версію із запитаннями для вправ, які Ви можете розробляти самостійно й використовувати для Ваших заходів з безпеки в інтернеті.

Рис. 1. Цикл Колба

Опитування

Для підготовки та проведення заходів з безпеки в інтернеті пропонуємо організувати попереднє опитування учасників та учасниць (див. Анкету).

Результати опитування нададуть Вам можливість:

- ▶ урахувати наявні знання, навички та ставлення під час підготовки заходу;
- ▶ оцінити ефективність заходу та/чи зміни, що відбулись.

Для проведення опитування можна використовувати всі запитання Анкети або обирати запитання відповідно до компетентностей безпечної поведінки в інтернеті.

Перша частина анкети містить **загальні запитання**, які можуть Вам допомогти заздалегідь зорієнтуватись у щоденних онлайн-практиках і досвіді учасників та учасниць Вашого заходу.

Бажано провести таке анонімне опитування не пізніше ніж за день до заходу. Можна використати друковані копії анкети чи запросити учасників до онлайн-опитування.

Якщо немає можливості провести попереднє опитування, ці запитання можна поставити до аудиторії усно як вступ до Вашого заходу/вправи.

Друга частина – це **запитання**, скомпоновані **відповідно до компетентностей безпечної поведінки**: повага до прав людини онлайн, участь онлайн, збереження здоров'я під час користування інтернетом та цифровими пристроями, звернення по допомогу та захист. Отже, якщо Ви обрали для Вашого заходу тему поваги до прав людини онлайн, можна використати для опитування аркуш Анкети із запитаннями для цієї компетентності.

Таке опитування теж краще провести анонімно не пізніше ніж за день до заходу. Можна використати друковані копії анкети чи запросити учасників до онлайн-опитування.

За наявності часу можна попросити учасників заповнити друковані копії анкети чи онлайн-форму на початку та наприкінці заходу/вправи.

Ключ до Анкети.

„Повага до прав людини онлайн“

1. Усі відповіді правильні.
2. Усі відповіді правильні.
3. Правильні відповіді – запитання 1, 4, 5, 7, 8.

„Участь онлайн“

Запитання відповідають сходинкам участі онлайн¹³: спостерігач, тусовщик, колекціонер, критик, співрозмовник, творець.

Це допоможе зрозуміти загальну картину онлайн-практик у групі.

¹³ Закладки, с. 86 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16806f9aec>

Анкета щодо безпечної поведінки в інтернеті

Ми просимо тебе відповісти на запитання цієї анкети для підготовки заходу з безпеки в інтернеті. У кожному запитанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант“. Усі відповіді залишаються анонімними й будуть представлені узагальнено.

Дякуємо за співпрацю!

1. Твій вік _____

2. Стать _____

3. Який пристрій ти використовуєш найчастіше для користування інтернетом?

☐ смартфон	☐ ноутбук
☐ планшет	☐ стаціонарний комп'ютер.

4. Для чого ти використовуєш інтернет? (можеш обрати необмежену кількість відповідей)

☐ самовираження	☐ перегляд кіно, фільмів, серіалів
☐ спілкування	☐ ігри
☐ перегляд відео, фото	☐ покупки/замовлення товарів
☐ читання книг, блогів, цікавих сайтів	☐ оплата товарів/послуг
☐ навчання	☐ робота
☐ відвідування музеїв	☐ твій варіант: _____

5. Які соціальні медіа чи месенджери ти використовуєш?

6. Від кого ти дізнаєшся, що є небезпечним для тебе в інтернеті? (необмежена кількість варіантів)

☐ батьки	☐ випадково натрапляю на таку інформацію в інтернеті
☐ друзі	☐ твій варіант:
☐ учителі	
☐ сам шукаю інформацію про це в інтернеті	

Дякуємо за твої відповіді!

„Повага до прав людини онлайн“

Ми просимо тебе відповісти на запитання цієї анкети для підготовки заходу з безпеки в інтернеті. У кожному запитанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант“. Усі відповіді залишаються анонімними й будуть представлені узагальнено.

Дякуємо за співпрацю!

1. Обери варіанти, які, на твою думку, є прикладами порушення прав людини в інтернеті (необмежена кількість варіантів):

- зламувати акаунт іншої людини та вести активність від її імені
- пересилати розмову з людиною іншій людині без її згоди
- розміщувати в себе на сторінці неправдиву інформацію, образливі чутки про інших людей
- розміщувати фото без згоди людей, які є на ньому
- цькувати, погрожувати, переслідувати людину, яка тобі не подобається, у приватному спілкуванні в інтернеті
- розголошувати приватні подробиці життя інших людей.

2. Якщо ти бачиш в інтернеті те, що варто змінити/видалити (помилки, шахрайство, насильницький контент, порушення прав людини, порушення авторських прав), то (необмежена кількість варіантів):

- повідомляєш про це батькам
- обираєш опцію „поскаржитись“ у соціальних мережах
- пишеш адміністратору сайту/групи/порталу
- повідомляєш про це вчителям
- видаляєш цю інформацію, якщо ти її розмістив
- повідомляєш про це поліції
- нічого не робиш
- твій варіант _____

3. Обери твердження, які ти вважаєш правильними (необмежена кількість варіантів):

- анонімність в інтернеті не є абсолютною й може бути розкрита у випадках загрози громадському порядку, захисту прав інших осіб
- права людини можуть бути реалізовані тільки в житті поза інтернетом, не в інтернеті
- на своїй сторінці я можу писати й розміщувати все, що завгодно (включаючи образи та висловлювання ненависті), бо це моя свобода слова
- права людини в інтернеті належать кожній людині
- право на освіту в інтернеті я можу реалізовувати щодня, навчаючись, наприклад, на онлайнних курсах
- свобода слова – це найголовніше, навіть якщо я зачіпаю права людини іншої особи
- приватні кампанії в інтернеті зобов'язані поважати права людини
- діти й молодь мають право на особливу увагу й допомогу під час роботи в інтернеті.

Дякуємо за твої відповіді!

„Участь онлайн“

Ми просимо тебе відповісти на запитання цієї анкети для підготовки заходу з безпеки в інтернеті. У кожному запитанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант“. Усі відповіді залишаються анонімними й будуть представлені узагальнено.

Дякуємо за співпрацю!

1. Наведи приклади того, як за допомогою інтернету ти можеш брати участь в обговоренні питань, що тебе стосуються.

2. Обери варіанти дій, які ти найчастіше виконуєш, користуючись інтернетом:

- читаю, слухаю, дивлюся
- веду групу/блог/власний сайт, завантажую відео, музику й аудіо, пишу пости/статті, розпочинаю онлайнві кампанії
- розміщую інформацію на своїй сторінці в соціальних мережах
- додаю фотографії, реагую на фото/пости/сторінки
- маю профіль у соціальних мережах, відвідую соціальні мережі
- залучаюся до створення рейтингів продуктів, коментую, беру участь в онлайнвих обговореннях/дискусіях, долучаюся до створення й редагування статей у вікіпедії, беру участь в онлайнвих опитуваннях, коментую законодавчі ініціативи.

3. Обери продовження фрази „Мені подобається, що тепер завдяки інтернету я можу...“ (необмежена кількість варіантів):

- брати участь у голосуванні щодо проведення заходів у школі
- брати участь в обговоренні ініціатив у нашому місті/селі/області/країні/світі
- брати участь в оцінюванні роботи сайтів/будь-яких кампаній/товарів тощо
- організувати голосування та обговорення будь-чого, що стосується мене й моїх однолітків
- створювати пости/фото/відео щодо місцевих проблем та спонукають до обговорення
- привертати уваги до питань, що мене турбують
- твій варіант _____

Дякуємо за твої відповіді!

„Збереження здоров'я під час користування цифровими пристроями та інтернетом“

Ми просимо тебе відповісти на запитання цієї анкети для підготовки заходу з безпеки в інтернеті. У кожному запитанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант“. Усі відповіді залишаються анонімними й будуть представлені узагальнено.

Дякуємо за співпрацю!

1. Який негативний вплив на твоє здоров'я має або може мати в подальшому користування інтернетом та цифровими пристроями?

2. Що ти робиш, аби зберегти здоров'я під час користування інтернетом? (необмежена кількість варіантів):

- постійно слідкую за осанкою та відстанню від очей до екрану
- роблю зарядку для очей
- зменшую кількість часу користування інтернетом
- намагаюсь не звертати уваги на негативний зміст
- обговорюю негативний зміст з друзями/батьками
- не дивлюсь негативні сайти та не втручаюсь у дискусії, які мене засмучують
- нічого
- твій варіант _____

3. Твоє ставлення до здоров'я, пов'язане з використанням цифрових пристроїв та інтернету, можна охарактеризувати такою фразою (обери один варіант):

- моє здоров'я – то моя справа; коли щось заболить, тоді й займатимусь цим питанням
- я постійно шукаю інформацію для збереження стану мого здоров'я під час роботи з цифровими пристроями
- я розповідаю близьким/друзям про те, як безпечно для здоров'я користуватись інтернетом
- твій варіант _____

Дякуємо за твої відповіді!

„Звернення по допомогу та захист“

Ми просимо тебе відповісти на запитання цієї анкети для підготовки заходу з безпеки в інтернеті. У кожному запитанні потрібно підкреслити обраний варіант відповіді або вказати власну думку після слів „Твій варіант“. Усі відповіді залишаються анонімними й будуть представлені узагальнено.

Дякуємо за співпрацю!

1. Куди чи до кого можна звернутися по допомогу та захист, якщо ти став(стала) жертвою чііхось дій в інтернеті?

2. Якщо в тебе або твоїх друзів були випадки, коли ви звертались по допомогу/захист під час користування інтернетом, до кого було це звернення? (необмежена кількість варіантів)

- до психолога або соціального педагога
- до сервісного центру або технічної підтримки мого провайдера/оператора мобільного зв'язку або сайту
- до поліції
- до суду
- до батьків
- до знайомих/друзів
- до вчителів
- нікуди не звертались
- твій варіант _____

3. Яке твердження описує твоє ставлення до механізмів захисту прав людини, що були порушені онлайн? (обери один варіант):

- якщо права людини порушені в інтернеті, я можу отримати підтримку й захист
- якщо права людини порушені в інтернеті, я маю сумніви, що можу це довести і отримати підтримку
- чесно кажучи, я нічого про це не знаю.

Дякуємо за твої відповіді!

КОМПЕТЕНТНІСТЬ „ПОВАГА ДО ПРАВ ЛЮДИНИ ОНЛАЙН“

Інтернет для дітей є зв'язком з усіма правами!

Патрік Джеарі, ЮНІСЕФ.

З промови на Форумі безпечного інтернету у Люксембурзі, 2016

Тема прав людини онлайн є достатньо новою, тому перед проведенням відповідних вправ пропонуємо вам ознайомитися з ключовими ідеями¹⁴.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ІСНУЮТЬ

Хоча доступ до інтернету сьогодні офіційно не визнаний як право людини, його розглядають як умову реалізації прав людини (свобода вираження поглядів, освіта, праця тощо). Комітет міністрів Ради Європи в Рекомендації CM/Rec(2014)6 („Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“) зазначає, що права людини та основні свободи рівною мірою стосуються як офлайнового, так і онлайн-простору. Ніхто не може бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод під час перебування в інтернеті.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ТРИСТОРОННІ ВІДНОСИНИ

Інтернет є здебільшого продуктом власності приватних компаній. Цей факт ускладнює процес забезпечення прав людини, оскільки вони створювалися передусім як „обов'язок для держави“, а не для приватних корпорацій. Тому особливістю реалізації прав людини в інтернеті є те, що до стосунків людина-держава, де остання зобов'язана поважати й захищати права людини, додається третій суб'єкт – приватні компанії. У цьому випадку держава має взяти на себе зобов'язання контролювати приватні компанії, щоб вони не порушували права людини.

Права людини мають переважну силу перед вимогами та умовами, що висувають до інтернет-користувачів володарі інтернету – приватні корпорації.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = НАЯВНІСТЬ ОБОВ'ЯЗКІВ

Уся складність стосунків держави, людей і приватних компаній у питанні прав людини виглядає так:

Приватні компанії – люди: приватні компанії мають поважати й забезпечувати права людини в їхній діяльності, а люди мають дотримуватися правил інтернет-провайдерів і провайдерів інтернет-контенту.

Держава – приватні компанії: держава має контролювати приватні компанії, щоб не було порушень прав людини, а компанії мають дотримуватися законодавства, установленого державою.

Держава – люди: держава має дотримуватися міжнародного законодавства у сфері прав людини, а люди мають дотримуватися законодавства та поважати права інших людей.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЦІННІСТЬ ДЛЯ ВСІХ

Інтернет має суспільну цінність, оскільки всі – люди, органи державної влади та приватні компанії – здійснюють свою діяльність через інтернет. Тому всі розраховують на безпечний і надійний доступ до нього. Законодавство про реалізацію та захист прав в інтернеті постійно розвивається. Незважаючи на те, що онлайн-простір іноді здається нереальним і неконтрольованим, це не означає, що це простір для порушень прав людини. І від кожної людини здебільшого залежить безпека цього простору – інтернет буде таким, яким люди самі його зроблять.

¹⁴ Освіта у сфері прав людини в Інтернеті: метод. посіб. / Мурашкевич О. А., Черних О. О.; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи „Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні“. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 70 с.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = Я ПОВИНЕН ПОВАЖАТИ

Анонімність в інтернеті сприяє тому, що права людини можуть порушуватись. Іноді люди не звертають уваги на те, що контент і коментарі, які вони створюють, зачіпають права інших людей або містять дискримінаційні ознаки. У цьому випадку будь-хто, чий права порушуються, може розраховувати на захист від компетентних органів.

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЗАХИСТ Є

Для ефективної реалізації прав людини в онлайн-просторі користувачам інтернету має бути забезпечена підтримка.

Наприклад, механізмами захисту прав людини в інтернеті є:

Звернення до людини чи організації, дії якої завдали Вам шкоди;

Звернення до інтернет-провайдерів, адміністраторів соціальних мереж і сайтів тощо;

Звернення до правозахисних організацій, зокрема за номером телефону чи на адресу електронної пошти;

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема на адресу електронної пошти: hotline@ombudsman.gov.ua;

Звернення до Департаменту кіберполіції Національної поліції України. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою інтернету, можна подати електронне звернення, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті Департаменту кіберполіції Національної поліції України <https://cyberpolice.gov.ua> та звернутись до найближчого відділку поліції;

Звернення до суду. У разі, якщо порушено права людини в інтернеті, для захисту своїх прав можна звернутись до суду. До суду може звернутись людина самостійно, якщо їй виповнилось 14 років, для захисту прав дитини молодшого віку до суду можуть звернутися батьки чи опікуни;

Звернення до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звертатися для захисту своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини.

Діти або їхні представники також можуть звернутись до Комітету ООН з прав дитини з індивідуальними повідомленнями про те, що діти є жертвами порушення державою прав дитини.

ВПРАВА „ПРАВА ЛЮДИНИ ОНЛАЙН ІСНУЮТЬ?“

Короткий опис вправи: учасники та учасниці ознайомлюються з видатними подіями й міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн і коротко презентують їхній зміст, використовуючи лінію часу.

Розмір групи: 8 – 30 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з видатними подіями й міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн;
- ▶ розвинути навички аналізу та презентації видатних подій і змісту міжнародних документів щодо прав людини онлайн;
- ▶ сприяти формуванню ціннісного ставлення до прав людини онлайн.

Матеріали:

- ▶ картки з інформацією про документ/подію (роздавальний матеріал);
- ▶ фліпчарт/дошка та маркер/крейда (для лінії часу), аркуші паперу формату А-3 для презентацій, маркери.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з видатними подіями й міжнародними документами щодо становлення прав людини онлайн.
2. За наявності ресурсів, можете показати (це не обов'язковий елемент вправи) коротке відео про Посібник з прав людини для інтернет користувачів за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=_n1yXz5MvUo
3. Об'єднайте учасників та учасниць у шість малих груп, роздайте кожній групі по одному аркушу з інформацією про документ/подію та запропонуйте підготувати коротку презентацію змісту отриманої інформації у вигляді сторінки документа/події в соціальній мережі на аркушах паперу А-3 за схемою:
 - ▶ ім'я (назва документа/події),
 - ▶ дата народження, країна,
 - ▶ коротко про себе (зміст документа або події) та ін.

У разі відсутності аркушів паперу, запропонуйте учасникам та учасницям презентувати зміст матеріалу усно за тією самою схемою. Схему презентації можна заздалегідь написати на фліпчарті/аркуші.

4. Виділіть 15 хвилин на роботу в малих групах та підготовку презентацій груп.
5. Запропонуйте кожній групі презентувати результати протягом однієї хвилини, починаючи з групи № 1. Після кожної презентації дайте трохи часу для відповідей на запитання й коментарів учасників та учасниць. За необхідності ставте уточнювальні запитання чи коментуйте. Після презентації пропонуйте групі наклеїти її презентацію на лінію часу. Після цього переходьте до наступної групи.
6. Після закінчення всіх презентацій дайте учасникам та учасницям час, аби ще раз переглянути зміст усіх презентацій (якщо маєте презентовані аркуші). Можна також запропонувати залишити коментарі чи „вподобайки“ до сторінок подій/документів.
7. Проведіть загальне обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам працювалось під час цієї вправи?
- ▶ Що було для вас новим/неочікуваним під час цієї вправи?
- ▶ Яку подію ви вважаєте вирішальною для становлення прав людини та чому?
- ▶ Як ці знання ми можемо застосовувати під час користування інтернетом?

Роздавальний матеріал

Група № 1

Загальну декларацію прав людини прийняла Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року. Поява Декларації зумовлена жакливими наслідками Другої Світової Війни і являє собою перший в історії акт, у якому проголошено невід'ємні права, які мають усі люди. У Статті 1 зазначено: „Усі люди народжуються вільними й рівними у їхній гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю й мають діяти один щодо одного в дусі братерства“. Усього декларація містить 30 статей, які стали основою для інших міжнародних і регіональних документів, національних конституцій.

Прийняття Загальної декларації прав людини щорічно відзначають 10 грудня, цей день називають Днем прав людини або Міжнародним днем прав людини.

Група № 2

Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (або скорочено – Європейська конвенція з прав людини) підписали 4 листопада 1950 року уряди держав – членів Ради Європи. Конвенція складається з 59 статей, об'єднаних у три розділи: „Права і свободи“ (ст. 2 – 18), „Європейський суд з прав людини“ (ст. 19 – 51), „Інші положення“ (ст. 52 – 59). Конвенція зазначає, що держави, які її підписали, гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права та свободи, зазначені в першому розділі.

Україна ратифікувала Конвенцію в 1997 році.

Група № 3

Конвенція ООН про права дитини є першим та основним міжнародно-правовим документом обов'язкового характеру, що деталізує індивідуальні права людини від народження до 18 років у 54 статтях, наприклад, дитина має право вільно висловлювати власні думки (ст. 13), жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте й сімейне життя, таємницю кореспонденції (ст. 16), держави мають забезпечувати дитині доступ до інформації та матеріалів з різних джерел (ст. 17).

Конвенцію прийнято Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року.

Україна ратифікувала Конвенцію в 1991 році й один раз на чотири роки звітує перед Комітетом ООН з прав дитини про дотримання її положень.

Група № 4

На 21-ій сесії ООН у 2012 році спеціальний доповідач з питань заохочення й захисту права на свободу думок та їх вільне вираження Франк Ла Рю підкреслив, що немає необхідності вводити нові правозахисні стандарти для інтернету, оскільки принципи й доктрини в галузі прав людини застосовуються як в офлайновому режимі, так і в онлайнному.

Через чотири роки, 27 червня 2016 року, на 32-й сесії Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію „Заохочення, захист і здійснення прав людини в інтернеті“, у якій підтверджує, „що ті самі права, які людина має в офлайновому середовищі, мають також бути захищені в онлайнному середовищі“.

Група № 5

У 2014 році Комітет міністрів Ради Європи у Страсбурзі приймає Рекомендацію, у якій зазначає, що держави-члени зобов'язані забезпечити для всіх права людини та основні свободи, закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини в контексті використання інтернету.

У Рекомендації Рада Європи представляє Посібник з прав людини для інтернет-користувачів, де наголошено, що діти й молодь мають право на особливий захист і допомогу під час роботи в інтернеті. Вони мають право на освіту, щоб захистити себе від інтернет-загроз, і повинні бути під особливим захистом від перешкод для їхнього фізичного, психічного й морального благополуччя, зокрема від сексуальної експлуатації та наруги в інтернеті та інших форм кіберзлочинності.

Група № 6

У 2018 році Комітет міністрів Ради Європи у Страсбурзі приймає Рекомендацію про принципи поваги, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі. У Рекомендації Комітет зазначає, що в усіх діях, які стосуються дітей у цифровому середовищі, найкращі інтереси дитини є першочерговими. Зауважено, що до дітей як до творців і розповсюджувачів інформації в цифровому середовищі має бути донесена інформація про те, як здійснювати своє право на свободу вираження поглядів, поважаючи права й гідність інших людей. Діти мають право на захист від будь-яких форм насильства, експлуатації та зловживань у цифровому середовищі.

ВПРАВА „ОНЛАЙН ЧИ ОФЛАЙН?”¹⁵

Короткий опис вправи: учасники та учасниці ознайомлюються з правами людини й на власних прикладах зазначають, які права можуть бути реалізовані та/або порушені в онлайн-овому й офлайн-овому середовищах.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 60 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з правами людини й документами, що їх проголошують;
- ▶ розвинути навички визначати ситуації реалізації прав онлайн;
- ▶ сформувати навички визначати ситуації порушень прав людини.

Матеріали:

- ▶ копії спрощеної версії „Посібника з прав людини для інтернет-користувачів” для кожного учасника та учасниці;
- ▶ фліпчарт або аркуші паперу формату А-1, маркери, папір формату А-4;
- ▶ роздавальний матеріал зі статтями (пропонуємо обрати статті 8, 9, 10, 11, 14) Європейської конвенції з прав людини на окремих аркушах.

Хід вправи:

1. Запитайте учасників та учасниць, що вони знають про права людини. Відповіді фіксуйте на фліпчарті. Через деякий час підведіть підсумок, спираючись на отримані відповіді. Згадайте й коротко презентуйте Європейську конвенцію з прав людини.
2. Запитайте в учасників та учасниць, чи існують права людини онлайн. Після відповідей підведіть підсумок, спираючись на отримані відповіді та ключові повідомлення у вступі до теми. Коротко презентуйте „Посібник” або опис посібника з вправи „Права людини онлайн існують?”.
3. За наявності ресурсів, можете показати (це не обов’язковий елемент вправи) коротке відео про Посібник з прав людини для інтернет-користувачів за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=_n1yXz5MvUo
4. Попередьте, що зараз ви говоритимете про права людини офлайн і онлайн, а також про ситуації їх реалізації та/або порушення.
5. Об’єднайте учасників та учасниць у кілька малих груп, роздайте аркуші й запропонуйте розділити їх на чотири рівні частини. У кожній з частин групи фіксуватимуть відповіді під час обговорення статті Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ).
6. Розкладіть аркуші зі статтями ЄКПЛ зворотнім боком догори й запропонуйте кожній групі витягти один та опрацювати статтю, використовуючи також приклади з власного досвіду.

¹⁵ Для проведення цієї вправи зі статтями Загальної декларації прав людини ви можете звернутись до вправи „Реальність у віртуальності”: Освіта у сфері прав людини в Інтернеті: метод. посіб. / Мурашкевич О.А., Черних О.О.; Спіл. програма Європ. Союзу та Ради Європи „Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні”. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 70 с.

7. Надайте учасникам таку схему для відповідей:

1 Наведіть приклади, як це право людини реалізовується офлайн	2 Наведіть приклади, як це право людини реалізовується онлайн
3 Наведіть приклади порушень цього права людини офлайн	4 Наведіть приклади порушень цього права людини онлайн

8. Виділіть 20 хвилин на групову роботу й роздайте копії „Посібника“ для того, щоб учасники й учасниці мали цілісне уявлення про документи та спирались на ці матеріали під час обговорення.
9. Запропонуйте групам презентувати результати. Групи одна за одною спочатку презентують перший і другий квадрати.
10. Після кожної презентації дайте трохи часу для відповідей на запитання й коментарів учасників та учасниць. За необхідності, ставте уточнювальні запитання чи коментуйте. Після цього переходьте до наступної групи.
11. Після того, як усі групи закінчать презентацію прикладів реалізації прав людини онлайн та офлайн, переходьте до презентації прикладів порушень прав людини онлайн та офлайн.
12. Після закінчення всіх презентацій проведіть загальне обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам працювалось під час цієї вправи?
- ▶ Що нового про права людини ви дізналися?
- ▶ Чи є різниця в реалізації прав людини офлайн і онлайн?
- ▶ Чи знаєте ви випадки, коли порушували права людини? Де це відбувалось – офлайн чи онлайн? Чому ви вважаєте, що то було порушення прав людини?
- ▶ Як можна захиститись, якщо права людини порушують?
- ▶ Що ми можемо зробити для того, щоб права людини не порушувались?
- ▶ Що тепер, можливо, ви будете робити по-іншому або порадите друзям чи знайомим?

Роздавальний матеріал

Європейська конвенція з прав людини**Стаття 8. Право на повагу до приватного й сімейного життя**

Ви маєте право на повагу до вашого приватного й сімейного життя, вашого дому й листування.

Європейська конвенція з прав людини**Стаття 9. Свобода думки, совісті й релігії**

У вас є право на свободу думки, совісті й релігії. У вас є право сповідувати вашу релігію вдома та в громадських місцях і змінити вашу релігію, якщо ви цього хочете.

Європейська конвенція з прав людини**Стаття 10. Свобода вираження поглядів**

Ви маєте право відповідально говорити й писати те, що ви думаєте, і надавати та отримувати інформацію від інших. Це включає свободу преси.

Європейська конвенція з прав людини**Стаття 11. Свобода зібрань та об'єднання**

Ви маєте право на участь у мирних зібраннях і право створювати асоціації або вступати в них, включаючи профспілки.

Європейська конвенція з прав людини**Стаття 14. Заборона дискримінації**

У вас є ці права незалежно від кольору шкіри, статі, мови, політичних чи релігійних переконань або походження.

ВПРАВА „ЗВАЖИМО ПРИВАТНІСТЬ ОНЛАЙН“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з поняттям „право на приватність“ у цифрову еру, аналізують власні щоденні онлайніві практики та визначають позитивні й негативні наслідки публікування персональної інформації.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 30 – 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з поняттям „право на приватність“ у цифрову еру;
- ▶ проаналізувати щоденні онлайніві практики з огляду на повагу до приватності;
- ▶ визначити позитивні й негативні наслідки публікування персональної інформації онлайн.

Матеріали:

- ▶ аркуші (А-4 чи А-3) та ручки/олівці.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з поняттям „право на приватність“ у цифрову еру, аналізу власних щоденних онлайніві практик та визначенню позитивних і негативних наслідків публікування персональної інформації.
2. За наявності ресурсів, можете показати (це не обов'язковий елемент вправи) коротке відео про право на приватність онлайн відповідно до змісту Посібника з прав людини для інтернет користувачів за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=bfO_vkK2OdM
3. Запросіть учасників та учасниць до самоаналізу власної поведінки онлайн і створення „піци“ за схемою (Роздавальний матеріал). Зауважте, що це самоаналіз, правильна відповідь відсутня й ніхто, крім них самих, цю інформацію оцінювати не буде. Відповідно до тверджень, запропонуйте учасникам замалювати такий відсоток частини піци, який, як вони вважають, відповідає їхній відповіді. Наприклад, твердження „Я пам'ятаю паролі від усіх моїх акаунтів і профілів. У будь-який момент я можу видалити інформацію, фото чи відео з цих акаунтів, якщо забажаю“. Якщо учасник оцінює, що він якісь паролі пам'ятає, а якісь ні, то він може замалювати половину цього шматка піци. Так треба проаналізувати кожне твердження.

Твердження для самоаналізу:

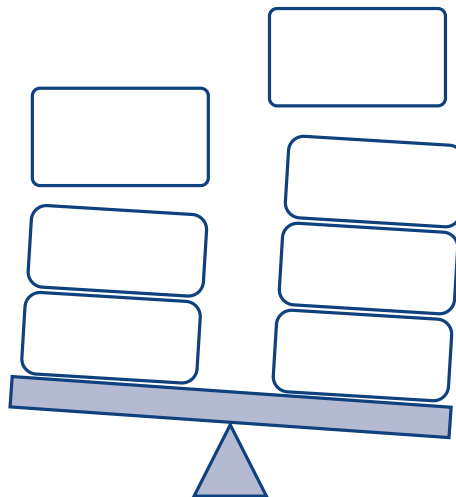
- ▶ Я пам'ятаю паролі від усіх моїх акаунтів і профілів. У будь-який момент я можу видалити інформацію, фото чи відео з цих акаунтів, якщо забажаю.
 - ▶ Я знаю, як налаштувати конфіденційність та приватність у месенджерах і соціальних мережах, якими я послуговуюсь.
 - ▶ У мережі відсутні фотографії чи відео, про які я жалкую й хотів/ла би їх видалити.
 - ▶ У моїх постах та сторіз я з повагою ставлюсь до інших людей і не публікую їхню приватну інформацію.
 - ▶ Я розміщую фотографії чи відео з іншими людьми лише за їхньої згоди.
 - ▶ Моя персональна інформація (дата народження, адреса, телефон) відсутні в інтернеті.
4. Запитайте в учасників та учасниць:
 - ▶ Як вам працювалось?
 - ▶ Чи легко було проаналізувати твердження? Чому?
 - ▶ Яке твердження отримало від Вас найбільше відсотків? Чому?
 - ▶ Яке твердження отримало від Вас найменше відсотків? Чому?
 - ▶ Що би Ви хотіли змінити після проведення цього самоаналізу? Чому?

5. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири-п'ять малих груп. Чим менше осіб у групі, тим вища ймовірність залучити до роботи всіх учасників та учасниць.
6. Запропонуйте учасникам та учасницям у малих групах створити ваги, на які треба „покласти“ позитивні й негативні наслідки публікування персональної інформації в інтернеті. Для цього поясніть, що можна вважати персональною інформацією, і, за потреби, наведіть кілька прикладів такої інформації (прізвище та ім'я, дата народження, місце навчання або проживання, фотографії й відео тощо). Зауважте, що учасники та учасниці мають самі визначити конкретні негативні й позитивні наслідки публікування персональної інформації в інтернеті та визначити, що переважило – негативні наслідки чи позитивні. Запропонуйте їм для роботи в групах до 10 – 15 хвилин.

Відповідно до Закону України „Про захист персональних даних“ **персональні дані** – це „відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована“¹⁶.

Приватне життя в інформаційному контексті передбачає конфіденційність комунікацій, що охоплюють секретність телефонних розмов, електронної пошти та інших форм спілкування; інформаційну недоторканність приватного життя, зокрема персональних даних в інтернеті. Категорія „персональні дані“ охоплює не лише друковану текстову інформацію, а й зображення людини (фотографії, відео й голос), зокрема зафіксовані в громадських місцях.¹⁷

7. Для наочності можна намалювати схему на дошці/фліпчарті:

8. Після цього запропонуйте групам по черзі коротко презентувати загальний результат обговорень про те, які саме наслідки переважили, і назвати кілька прикладів наслідків. Попросіть групи коротко аргументувати їхній вибір.
9. Після презентації та відповідей перейдіть до обговорення.

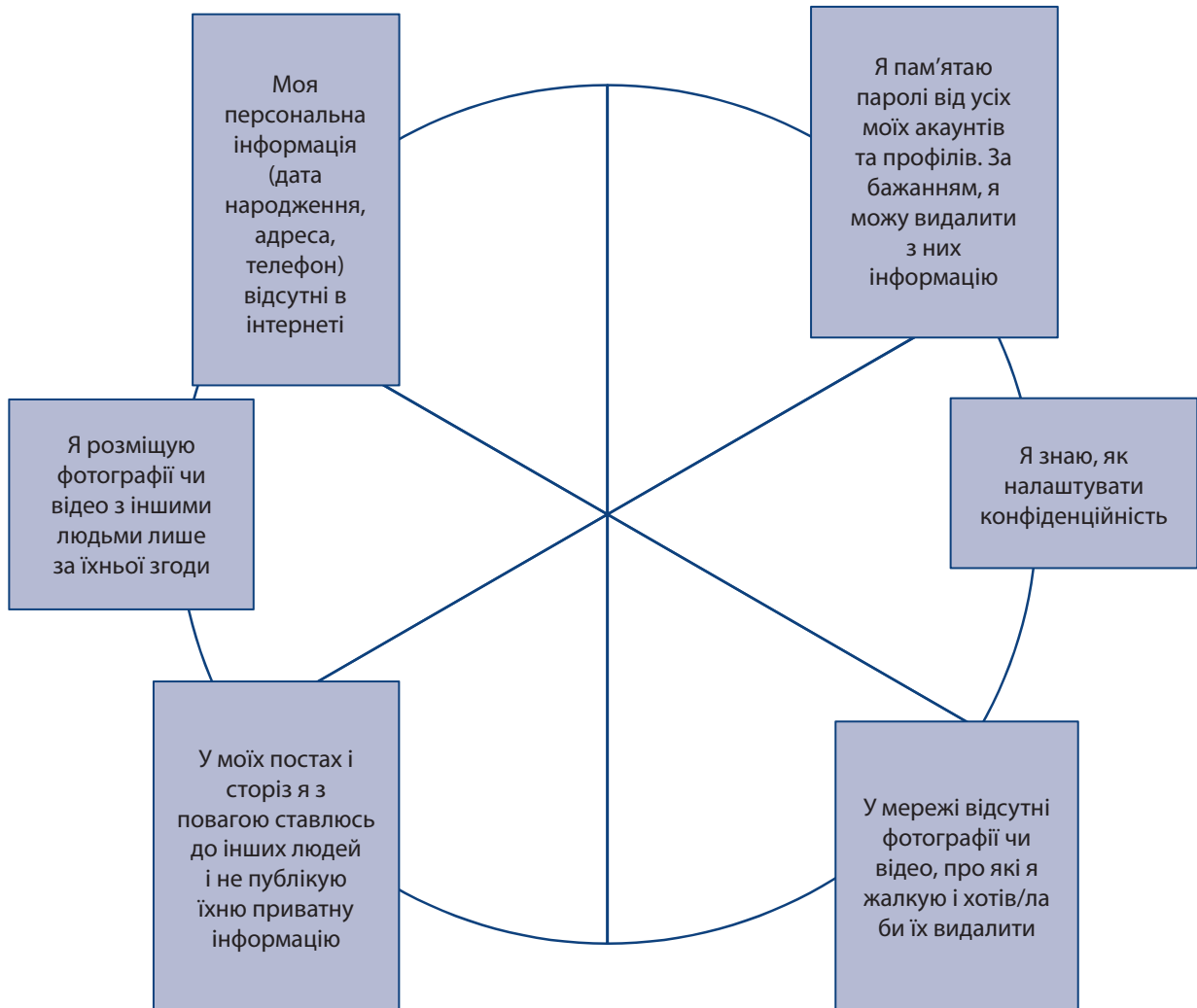
Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Що вам сподобалось більше – самоаналіз чи робота в малих групах? Чому?
- ▶ Які наслідки – негативні чи позитивні – було легше визначити? Чому?
- ▶ Як ви визначали, що є негативним наслідком, а що позитивним?
- ▶ Чи були у вас випадки коли той самий наслідок ви розглядали і як позитивний, і як негативний? Якщо так, то наведіть приклад.
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або зможете порадишити робити вашим близьким чи знайомим?

¹⁶ Про захист персональних даних: Закон України. Ст. 14. Поширення персональних даних. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

¹⁷ Пазюк А.В. Європейські стандарти захисту персональних даних у поліцейському секторі: сучасний стан і тенденції розвитку. // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2016. – № 4. – С. 360 - 364.

Роздавальний матеріал

КОМПЕТЕНТНІСТЬ „ЗВЕРНЕННЯ ПО ЗАХИСТ І ДОПОМОГУ“

Тема захисту прав людини, що були порушені онлайн, є доволі новою. Перед проведенням вправ щодо отримання захисту прав людини чи допомоги під час користування інтернетом пропонуємо Вам ознайомитися з ключовими ідеями та ресурсами.

Де отримати допомогу та захист?

Звернення до інтернет-провайдерів, адміністраторів соціальних мереж і сайтів тощо.

Звернення до правозахисних організацій, зокрема за номером телефону чи на адресу електронної пошти.

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема на адресу електронної пошти: hotline@ombudsman.gov.ua

Звернення до Департаменту кіберполіції Національної поліції України. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою інтернету, можна подати електронне звернення, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті Департаменту кіберполіції Національної поліції України <https://cyberpolice.gov.ua>, та звернутись до найближчого відділку поліції.

Звернення до суду. У разі, якщо порушено права людини в інтернеті, для захисту своїх прав можна звернутись до суду. До суду може звернутись людина самостійно, якщо їй виповнилось 14 років, для захисту прав дитини молодшого віку до суду можуть звернутися батьки чи опікуни.

Звернення до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звертатися для захисту своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини.

Діти або їхні представники також можуть звернутись до Комітету ООН з прав дитини з індивідуальними повідомленнями про те, що діти є жертвами порушення державою прав дитини.

ВПРАВА „ЩО РОБИТИ?“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з проблемними ситуаціями онлайн та шляхами отримання захисту й допомоги.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 30 – 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з проблемними ситуаціями онлайн та шляхами отримання захисту й допомоги;
- ▶ дослідити шляхи отримання захисту й допомоги в разі виникнення загрози добробуту онлайн.

Матеріали:

- ▶ картки із ситуаціями та шляхами отримання захисту й допомоги (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з проблемними ситуаціями онлайн та шляхами отримання захисту й допомоги.
2. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири-п'ять малих груп і дайте їм перемішані набори карток (Роздавальний матеріал). Чим менше осіб у групі, тим вища ймовірність залучити до роботи всіх учасників та учасниць.
3. Оберіть один з варіантів проведення вправи.
4. Варіант 1: Запропонуйте групі ознайомитись зі змістом карток і розкласти картки в пари у відповідності: проблема – шлях отримання допомоги й захисту.

Варіант 2: Запропонуйте групі ознайомитись зі змістом карток і розкласти проблемні ситуації навколо шляхів, аби розширити розуміння того, що деякі шляхи отримання допомоги й захисту можна використовувати для різних проблемних ситуацій.

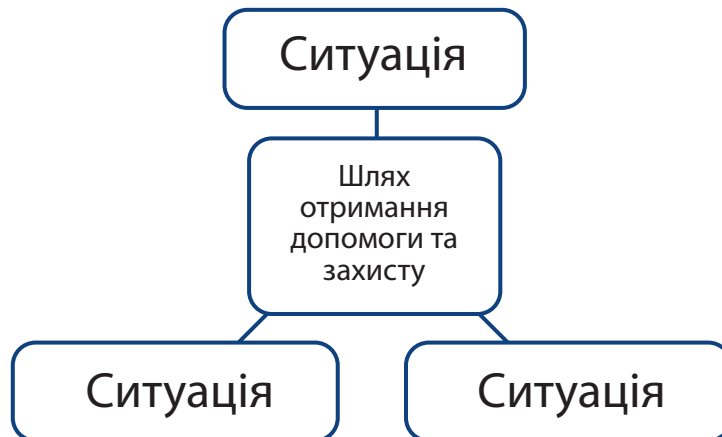
Варіант 3: Запропонуйте групі ознайомитись зі змістом карток і розкласти шляхи навколо проблемних ситуацій, аби розширити розуміння того, що для проблемної ситуації можна використовувати кілька шляхів отримання допомоги й захисту.

5. Для наочності можна намалювати схему на дошці/фліпчарті:

Варіант 1

Ситуація	Шлях отримання допомоги й захисту

Варіант 2

Варіант 3

6. Після цього запропонуйте групам коротко презентувати результати їхньої роботи за схемою, надаючи можливість презентувати одну ситуацію та шлях(и) для отримання допомоги й захисту. Попросіть групи коротко аргументувати їхній вибір.
7. Після презентації та відповідей перейдіть до обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Які з цих ситуацій ви вважаєте реальними? Чому?
- ▶ Для якої ситуації було найважче обрати шлях отримання допомоги й захисту? Чому?
- ▶ Для якої ситуації було найлегше обрати шлях отримання допомоги й захисту? Чому?
- ▶ Які шляхи отримання допомоги ви вважаєте найбільш дієвими? Чому?
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або зможете порадити робити вашим батькам чи знайомим?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями таблиці.

Хейтери під постом в інстаграмі залишили негативні коментарі, що дуже засмучують	Звернутись по пораду до психолога
Людині погрожують, переслідують у приватному спілкуванні онлайн	Блокувати користувачів/користувачок у соціальній мережі чи месенджері
Людина розмістила в себе на сторінці неправдиву інформацію, образливі чутки про іншу людину/людей	Повідомити про контент з використанням опції „Поскаржитись на контент“ у соціальній мережі чи месенджері
Людина розголошує онлайн приватні подробиці життя інших людей	Повідомити про сцени сексуального насильства над дітьми в соціальній мережі чи месенджері
Людина зламала чужий акаунт і публікує пости від чужого імені	Зробити скрін та звернутися за телефоном 102 або до найближчого відділку поліції
Людина розмістила фото без згоди людей, які є на ньому	Зробити скрін та звернутись онлайн до кіберполіції

Людина пересилає приватну розмову з іншою людиною, без її відома, третій особі	Звернутись до суду
Людина опублікувала приватні інтимні фотографії іншої людини	Звернутись до лікаря
Людина розмістила в себе на сторінці порнографічні матеріали	Повідомити про контент з використанням опції „Поскаржитись на контент“ у соціальній мережі чи месенджері
В онлайн-грі людину цькують і погрожують їй	Обрати налаштування приватності в соціальній мережі чи месенджері
Людину шантажують поширенням приватної інформації та вимагають переказати гроші	Не відвідувати сторінки/профілі, що засмучують
Людина поповнила рахунок онлайн і з того часу в неї зняли багато грошей з картки	Звернутись до батьків по допомогу

Людина купила кросівки онлайн, переказала гроші, але кросівки так і не отримала	Звернутись до друзів по допомогу
Людина помітила висипи на обличчі, почала шукати поради про хворобу в інтернеті, купила ліки за цими порадами. Висипи стали ще більш вираженими, піднялась температура	Звернутись до вчителів
Людина отримала повідомлення, що її комп'ютер буде заблоковано для користування, доки вона не перекаже певну суму на зазначену банківську картку	Вийти з додатка чи виключити смартфон/планшет
Людина прочитала інформацію й не вірить у її правдивість	Пошукати відповідь в інтернеті
Людина грала в онлайн-гру, аж раптом з'явилось порнографічне зображення з посиланням на сайт	Звернутись до адміністратора сайту/групи в соціальній мережі
Людина залишила свій акаунт відкритим у бібліотеці. Інша людина використала цей акаунт, щоб залишити негативний і образливий коментар на сторінці закладу освіти	Видалити інформацію, якщо я її розмістив(ла)

Людина щодня отримує нав'язливі дзвінки про ніби „наявність боргу“	Нічого не робити
Людина отримує повідомлення від друга з проханням терміново переказати гроші на телефон для вирішення тяжкої ситуації	Твій варіант. Тут можна написати твій варіант дій у цій ситуації
Людина бачить, що її знімають на відео, і не хоче, щоб її знімали	Не втручатись у дискусії, які мене засмучують
На сторінці відомої людини розміщено оголошення про розіграш вартісного подарунка. Для участі потрібно розмістити своє кумедне фото, зроблене на кухні, та затегати відомий бренд	Знайти першоджерело інформації та перевірити її
Твій варіант. Тут можна написати проблемну ситуацію, про яку ти знаєш	Звернутись до того, хто це робить, з проханням припинити це робити

ВПРАВА „ЛЕГАЛЬНО ЧИ НЕЛЕГАЛЬНО?“¹⁸

Короткий опис вправи: аналізуючи ситуації, що трапляються в повсякденному житті, учасники та учасниці навчаються визначати нелегальні дії в інтернеті.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ презентувати „Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“;
- ▶ обговорити дії, що є нелегальними в інтернеті;
- ▶ сформуванати навички аналізу власної поведінки в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ роздавальний матеріал з описом ситуацій;
- ▶ копії спрощених версій „Посібника з прав людини для інтернет-користувачів“.

Хід вправи:

1. Запитайте в учасників та учасниць, що вони знають про права людини, чи можуть, на їхню думку, права людини реалізовуватись в онлайн-просторі під час користування інтернетом.
2. Коротко презентуйте „Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“, використовуючи таку інформацію:

„Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“. Англійська назва посібника – “Guide to Human Rights for Internet Users”.

Посібник інформує про права людини в інтернеті, їх можливі обмеження й засоби захисту, якщо права порушуються. Він заснований на міжнародних і регіональних документах, що регулюють права людини, зокрема Європейській конвенції з прав людини.

Посібник описує, як права людини можуть бути реалізовані та захищені, у таких розділах: доступ і недискримінація; свобода вираження поглядів та інформації; зібрання, об’єднання та участь; приватне життя й захист даних; освіта і грамотність; діти і молодь; правовий захист.
3. За наявності ресурсів, можете показати (це не обов’язковий елемент вправи) коротке відео про механізми захисту відповідно до Посібника з прав людини для інтернет-користувачів за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=2iHSGlrQxqQ>
4. Роздайте копії „Посібника“ учасникам і учасницям для користування.
5. Переходьте до дискусійної частини вправи. Об’єднайте учасників та учасниць у малі групи, роздайте їм усі ситуації та запропонуйте відповісти на запитання „Чи легальні ці дії?“ щодо кожної ситуації. Запропонуйте для відповіді варіанти „так“ або „ні“. Дайте на цю роботу до 15 хвилин.
6. Після цього зачитуйте одну ситуацію та запрошуйте групи по черзі коротко представити їхні відповіді й аргументи. Після обговорення кожної ситуації надайте дійсну відповідь на неї (усі відповіді містяться наприкінці опису вправи) та переходьте до наступної ситуації.
7. Після завершення обговорення відповідей запросіть учасників та учасниць об’єднатись у нові малі групи. Оптимально, якщо кількість груп буде такою, як кількість ситуацій, які вони розглядали в попередніх групах.

¹⁸ Освіта у сфері прав людини в Інтернеті: метод. посіб. / Мурашкевич О.А., Черних О.О.; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи „Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні“. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 70 с.

8. Дайте кожній групі на вибір одну ситуацію з тих, які вони обговорювали. Запросіть групи проаналізувати ситуацію (за допомогою методу „дерево проблем“) протягом 10 – 15 хвилин, відповівши на такі запитання:
- ▶ Що є причинами цієї ситуації? Чому сталась ця ситуація? Назвіть щонайменше три причини (корені).
 - ▶ Що може стати наслідками цієї ситуації? Як це може вплинути на саму людину та на інших людей? Назвіть щонайменше три наслідки (гілки).
 - ▶ Як треба було вчинити, аби не зачіпати права людини й інших людей і не порушувати законодавство?
- Ви можете намалювати схему дерева на дошці/фліпчарті, а групи працюватимуть над відповідями, занотовуючи їх у блокнотах чи зошитах, або запропонуйте групам намалювати схему дерева на аркуші й заповнювати її.
9. Після обговорення в групі запросіть групи до презентації їхніх напрацювань. Зачитуйте ситуацію і пропонуйте групі коротко представити їхні відповіді. І так по черзі зачитуйте всі ситуації й запрошуйте групи до презентації їхніх напрацювань.
- Якщо маєте час, можете коротко занотовувати відповіді груп і зробити загальний аналіз усіх названих причин, наслідків і можливих дій, об'єднавши їх у групи.
10. Після презентацій переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Яке враження у вас від цієї вправи?
- ▶ Що для вас було новим під час цієї вправи?
- ▶ Чи користувалися ви „Посібником“ під час обговорення?
- ▶ Яка ситуація була найскладніша, а яка найлегша? Чому?
- ▶ Чи траплялися вам такі ситуації в реальному житті?
- ▶ Чи легко було знайти причини такої ситуації? Чому?
- ▶ Чи легко було знайти наслідки такої ситуації? Чому?
- ▶ Чи легко було знайти приклади, як треба було вчинити, аби не зачіпати права людини й інших людей і не порушувати законодавство?
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або порадите вашим друзям чи знайомим?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями таблиці.

Ситуація 1

Хлопець час від часу розміщує відеоролики порнографічного змісту на своїй сторінці в соціальній мережі.

Ситуація 2

Дівчина розмістила на своїй сторінці в соціальній мережі скріншот листування з однокласником, який ділився з нею своїми почуттями до дівчини з тієї самої школи.

Ситуація 3

Хлопець підібрав пароль від месенджера свого знайомого та від його імені листується з іншими людьми.

Ситуація 4

Дівчина розмістила фотографії зі святкування дворіччя її молодшої сестри. На фото у будинку її батьків були зображені її дорослі родичі, молодші брати та сестри. Фотографії „лайкнули“ більше 80 друзів.

Ситуація 5

Колишній хлопець дівчини під час візиту до неї крадькома перевіряв історію перегляду в браузері та робив копії її чатів з іншими людьми.

Ситуація 6

Хлопець написав слова до пісні та здав їх як творчу роботу для отримання оцінки. У закладі освіти вирішили, що слова до пісні чудові, і розмістили їх на сторінці закладу освіти без відома хлопця.

Матеріал для того, хто проводить вправу

Ситуація 1. У ситуації йдеться про судову справу, що трапилась в Україні у 2012 році. Дії обвинуваченого були кваліфіковані як розповсюдження відеопродукції порнографічного характеру, тобто як злочин, передбачений ст. 301 Кримінального кодексу України.

Ситуація 2. У ситуації йдеться про порушення права на приватність, зокрема конфіденційність кореспонденції та можливе розголошення обставин приватного життя іншої особи, що є порушенням ст. 31 і 32 Конституції України. За такі протиправні діяння настає цивільно-правова відповідальність.

Ситуація 3. У ситуації йдеться про втручання в роботу комп'ютерних систем, що є злочином, за який передбачена кримінальна відповідальність за ст. 361 Кримінального кодексу України.

Ситуація 4. У ситуації йдеться про порушення права на приватність шляхом поширення інформації про сімейне життя (конфіденційної інформації) без згоди особи. Ст. 32 Конституції України забороняє такі дії, а Закон України „Про захист персональних даних“ передбачає судовий захист від незаконного збирання й поширення персональних даних.

Ситуація 5. У ситуації йдеться про порушення права на повагу до приватного та сімейного життя. Ст. 32 Конституції України забороняє такі дії. Схожу ситуацію розглядав Європейський суд з прав людини у лютому 2020 року (Справа Бутуруге проти Румунії).

Ситуація 6. У ситуації йдеться про порушення авторського права. Малолітні й неповнолітні фізичні особи, які створили об'єкти інтелектуальної власності, визнаються не тільки авторами своїх творінь, у них виникає і право на ці результати інтелектуальної діяльності¹⁹. З 14 років дитина може самостійно розпоряджатись майновими правами, до 14 років її інтереси представляють батьки або особи, що їх замінюють.

¹⁹ <http://lysenko-solicitors.com/archives/news/%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9>

ВПРАВА „РОЗГЛЯНЕМО СПРАВУ“²⁰

Короткий опис вправи: учасникам та учасницям пропонують проаналізувати випадки, пов'язані з порушеннями прав людини в інтернеті, які розглядали в Європейському суді з прав людини.

Розмір групи: 8 – 24 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з діяльністю Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ);
- ▶ розглянути приклади реалізації та обмеження прав людини в інтернеті;
- ▶ обговорити механізми захисту прав людини, що були порушені в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ судові справи з роздавального матеріалу, чотири копії;
- ▶ копії спрощених версій Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) з розділу „Корисні ресурси“ для кожного учасника та учасниці.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено аналізу чотирьох різних судових справ, які розглядали в Європейському суді з прав людини. Усі ці справи пов'язані з порушеннями прав людини в інтернеті.
2. Коротко поясніть учасникам, що таке Європейська конвенція з прав людини та Європейський суд з прав людини.

ЄСПЛ – міжнародний судовий орган у Страсбурзі (Франція), юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи. Україна є членом Ради Європи з 1995 року.

ЄСПЛ розглядає лише ті справи, які були попередньо розглянуті всіма національними судами, але від часу після останнього прийнятого рішення пройшло не більше шести місяців.

У ЄСПЛ можна звернутися зі скаргою щодо порушення одного чи кількох прав, зазначених в Європейській конвенції з прав людини, чітко вказавши їх у скарзі. Суд не розглядає скарги щодо порушень якихось інших прав.

Для наочності Ви можете використати офіційні відео українською мовою:

- ▶ Європейська конвенція з прав людини
<https://www.youtube.com/watch?v=TC8x63GVV3w>;
 - ▶ Європейський суд з прав людини
https://www.youtube.com/watch?v=VHL_sgXVHiE&feature=youtu.be.
3. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири-шість малих груп й запропонуйте їм уявити, що вони є суддями Європейського суду з прав людини у Страсбурзі, які мають розглянути чотири справи та ухвалити рішення. Намагайтеся створити ігрову та позитивну атмосферу засідання суду, звертайтеся до учасників та учасниць „шановне суддівство“, „шановна(ний) суддя“.
 4. Попросіть групи розглянути справи одна за одною, відповівши при цьому на два запитання. Запишіть запитання, щоб їх було видно всім:
 - ▶ Чи є порушення прав людини в цій справі?
 - ▶ Якщо так, то яке саме право було порушено?

Підкажіть учасникам, що під час аналізу справ вони можуть користуватися копіями ЄКПЛ, які вони отримали.

²⁰ Освіта у сфері прав людини в Інтернеті: метод. посіб. / Мурашкевич О.А., Черних О.О.; Спільн. програма Європ. Союзу та Ради Європи „Зміцнення інформ. сусп-ва в Україні“. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 70 с. (на основі вправи „Розглянемо справу“).

5. Поясніть групам, що в них є 15 хвилин для обговорення відповідей. Їм слід підготувати аргументи, чому вони обрали саме ці відповіді.
6. Після 15 хвилин почніть обговорювати справи одна за одною. Зачитуйте справу та пропонуйте кожній групі представляти відповіді. Після цього групи мають презентувати їхні аргументи, чому саме таку відповідь було обрано.
7. Якщо виникає дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення.
8. Після дискусій скажіть учасникам та учасницям про дійсні рішення, прийняті Судом (подані наприкінці опису вправ).
9. Запросіть учасників та учасниць вийти з ролей і повернутись знову на тренінг. Для цього Ви можете їм подякувати за роботу і аплодисментами привітати: „Дякую за Вашу роботу у ролі суддів і раді знову вітати вас на тренінгу!“
10. Після виходу учасників та учасниць з ролей переходьте до обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Як вам працювалось у ролі суддів? Що було найважче? Що було найлегше?
- ▶ Щодо яких справ було найскладніше прийняти рішення? Чому?
- ▶ Чи згодні ви з дійсними рішеннями Суду? Чому?
- ▶ Що нового ви дізнались із Європейської конвенції прав людини?
- ▶ Чи були ви свідками порушень прав людини в інтернеті? Які права порушують найчастіше, на вашу думку? Чому саме ці?
- ▶ Чи знаєте Ви як ще можна захистити права людини, якщо вони були порушені в інтернеті?
- ▶ Що тепер ви, можливо, будете робити по-іншому чи порадите вашим близьким та друзям?

Роздавальний матеріал**Справа 1. Бутуруґе проти Румунії (спрощений і адаптований опис)**

У грудні 2013 року пані Бутуруґе подала скаргу на свого чоловіка, стверджуючи, що вона була жертвою домашнього насильства, і представила медичну довідку з описом її травм. Наприкінці січня 2014 року пара розлучилася. У березні 2014 року пані Бутуруґе подала запит на вивчення електронного пошуку з комп'ютера, стверджуючи, що її колишній чоловік неправомірно використовував її електронні акаунти, зокрема акаунт у Фейсбукці, і скопіював її приватні розмови, документи та фотографії. У лютому 2015 року прокуратура припинила справу на тій підставі, що, хоча колишній чоловік пані Бутуруґе погрожував її вбити, його поведінка була недостатньою, щоб бути визначеною як кримінальне правопорушення. Вона також відхилила скаргу пані Бутуруґе щодо порушення конфіденційності її листування.

Запитання:

- ▶ Чи є порушення прав людини в цій справі?
- ▶ Якщо так, то яке саме право людини було порушено?

Справа 2. Копланд проти Великобританії (спрощений і адаптований опис)

Заяву до Європейського суду з прав людини подає пані Копланд, яка оскаржує рішення судів Великобританії про те, що спостереження за її телефонними розмовами, емейлом та користуванням інтернетом було правомірним. Її було прийнято на роботу до державного навчального закладу типу „коледж“ на посаду персонального асистента директора. З кінця 1995 року вона також щоденно співпрацювала із заступником директора коледжу. За її телефонними розмовами, емейлом та користуванням інтернетом спостерігали за наказом заступника директора. У задоволенні її скарг до національних судів було відмовлено, оскільки суди визнали спостереження правомірним.

Запитання:

- ▶ Чи є порушення прав людини в цій справі?
- ▶ Якщо так, то яке саме право було порушено?

Справа 3. Віллем проти Франції (спрощений і адаптований опис)

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Франції пан Віллем, колишній мер міста Секлін. Він скаржиться на те, що його засудженням і штрафом у 1000 євро у Франції було порушено його право на свободу вираження поглядів. Обіймаючи посаду мера, він проголосив, що має намір закликати до бойкоту ізраїльських товарів на підпорядкованій йому території міста. Заяву було зроблено, зокрема, й на сторінці сайту міста. Він зазначив, що таким рішенням виражає протест проти антипалестинської політики ізраїльського уряду. Через деякий час національний суд притягнув його до відповідальності та оштрафував за прояви дискримінації.

Запитання:

- ▶ Чи є порушення прав людини в цій справі?
- ▶ Якщо так, то яке саме право було порушено?

Справа 4. К.У. проти Фінляндії (спрощений і адаптований опис)

Заяву до Європейського суду з прав людини подає громадянин Фінляндії К.У. Невідома особа розмістила рекламну інформацію на сайті знайомств від імені К.У. без його відома. На той час, коли її було розміщено, К.У. було 12 років. У рекламі зазначили його вік, рік народження й детально описали зовнішність. Крім того, було посилання на інтернет-сторінку К.У, де містився точний, за винятком однієї цифри, номер його телефона й фото. У рекламі йшлося, що він шукає інтимних стосунків з хлопцем його віку або старшим. Батько К.У. попросив поліцію ідентифікувати особу, яка розмістила рекламу, щоб притягнути її до відповідальності. Провайдер послуг відмовив у наданні такої інформації через обов'язок зберігати анонімність у телекомунікаціях, як це передбачено фінськими законами.

Запитання:

- ▶ Чи є порушення прав людини в цій справі?
- ▶ Якщо так, то яке саме право було порушено?

Матеріал для тренера

Рішення Суду, справа 1

Суд визначив, що в ситуації **порушено ст. 3 Конвенції (заборона катування) та ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя)**. Суд наголосив, що кібербулінг визнано одним з аспектів насильства над жінками та дівчатами і що таке насильство може мати різноманітні форми: порушення конфіденційності онлайн, втручання в комп'ютер жертви, заволодіння, обмін та маніпуляції відомостями та зображеннями, зокрема приватною інформацією.

Рішення Суду, справа 2

Відповідно до рішення уряду Великобританії, спостереження за телефонними розмовами, електронною поштою та користуванням інтернетом особи здійснювали з метою встановлення, чи не зловживала вона каналами зв'язку в особистих цілях за рахунок коледжу. Суд постановив що в цьому випадку було порушено **ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя)**. Це була перша ситуація в Європейському суді, у якій визнали, що телефонні дзвінки в службових закладах також необхідно розглядати як такі, що підпадають під поняття „приватне життя“ та „кореспонденція“. Логічно слідувало, що електронні листи, які надсилають з робочого місця, мають бути захищені так само, як і приватне користування інтернетом.

Рішення Суду, справа 3

Суд вирішив, що в ситуації не було порушення **ст. 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)**. Обґрунтування та вироки, які застосовували французькі суди, були виправданими й відповідали ст. 10. Крім того, штраф, накладений на підсудного, був відповідним і доцільним.

Рішення Суду, справа 4

Суд постановив, що в цьому випадку було порушено **ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного та сімейного життя)**, і зазначив, що розміщення рекламної інформації було кримінальним актом, який зробив неповнолітнього об'єктом домагань з боку педофілів.

Законодавцям слід забезпечити розробку актів, які б ураховували право на приватність в інтернеті, але разом з тим попереджали кримінальну поведінку й порушення прав інших осіб, зокрема дітей.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ „УЧАСТЬ ОНЛАЙН“

Участь молодих людей є не самоціллю, а засобом для досягнення позитивних змін у їхньому житті та побудові найкращого суспільства.

Вступ до посібника Ради Європи „Скажи своє слово“²¹

Тема участі дітей та молоді в прийнятті рішень не є новою, але вона може по-новому розкриватися в контексті інтернету й поширення цифрових технологій. Відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, **держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділено належну увагу згідно з її віком і зрілістю.**

Відповідно до ст. 9 Закону України „Про охорону дитинства“, **діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та посадових осіб із зауваженнями й пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації їхніх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення.**

Інтернет у цьому контексті є і простором, й інструментом для посилення участі дітей і молоді у прийнятті рішень, що їх стосуються.

Дії можуть бути визнані як участь за умови, що діти²²:

- 1) розуміють мету заходу/проєкту;
- 2) знають, хто й чому приймав рішення щодо їхньої участі;
- 3) виконують значущу, а не „декоративну“ роль;
- 4) беруть добровільну участь у заході/проєкті після того, як проєкт/захід для них став зрозумілим.

²¹ <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>

²² Hart R. Children's participation from tokenism to citizenship. UNICEF Innocenti Research Centre. Florence, 1992. This model has been based on S. Arnstein's „ladder of citizen's participation“, published as „A ladder of citizen participation“. – JAIP. Vol. 35. – July 1969. – №. 4. – P. 216 – 24.

ВПРАВА „УЧАСТЬ ОНЛАЙН – ЗМІНИ ОФЛАЙН“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з історіями про те, як діти в різних містах і країнах використовують онлайнві інструменти для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з історіями використання онлайнвих інструментів дітьми в різних містах і країнах для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються;
- ▶ розробити план дій щодо застосування ідей та інструментів, запропонованих в історіях успіху, для вирішення проблем, які турбують учасників та учасниць.

Матеріали:

- ▶ картки із завданнями (роздавальний матеріал);
- ▶ екран, проектор, ноутбук (за можливістю, для демонстрації ресурсів).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з історіями про те, як діти в різних містах і країнах використовують онлайнві інструменти для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються.
2. Зазначте, що, відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються, причому поглядам дитини приділено належну увагу відповідно до її віку та зрілості.
3. За наявності ресурсів, можете показати (це не обов'язковий елемент вправи) коротке відео про Посібник з прав людини для інтернет-користувачів за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=gP0K44LqdW8>
4. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири малі групи й дайте їм картки з описом історій. Запропонуйте їм ознайомитись з історіями та підготувати презентацію змісту історії у вигляді сценки (до трьох хвилин), у якій ролі мають бути в кожного учасника. Дайте учасникам десять хвилин для підготовки сценки.
5. Після цього запропонуйте групам показати сценки одну за одною. За наявності екрана, проектора й ноутбука після сценки включіть сайт, про який ідеться, на екрані (якщо включити сайт до чи під час виступу групи, це може відволікти увагу інших учасників та учасниць). Зверніть увагу, що матеріали в картках українською мовою, але сайти здебільшого англійською.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Що було найскладніше під час вправи? Чому?
- ▶ Чи згодні ви, що розроблені авторами проєктів та ініціатив онлайнві інструменти дозволять їм вирішити завдання, які перед ними стоять?
- ▶ Що б ви, можливо, зробили по-іншому або які онлайнві інструменти додали в презентовані проєкти?
- ▶ Які ідеї з цих історій чи онлайнві інструменти і як можна використати для вирішення проблем, що вам цікаві?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями.

Разом для поваги

У вересні – листопаді 2017 року 15 молодих учасників та учасниць програми ЄС „Кращий інтернет для дітей” (Брюссель, Бельгія) з різних країн віднайшли низку недоліків у програмах підвищення обізнаності у сфері безпеки в інтернеті серед державних і приватних організацій. Учасники та учасниці молодіжних заходів зазначили, що більшість із цих кампаній мають лише відлуння, а не реальний вплив, тому що цим програмам бракує ідеї справжньої історії. Реальні історії могли б дійсно охопити молодь, батьків, педагогів та опікунів і впливати на них. У результаті молоді учасники та учасниці почали працювати разом над першою рівний/а-рівному/ній кампанією, що спрямована на створення онлайн-світу, вільного від знущань, расизму та нетерпимості, відповідно до принципів програми „Кращий інтернет для дітей” (the Better Internet for Kids (BIK)). Кампанія розпочалась під час Форуму безпечного інтернету 23 листопада 2017 року в Брюсселі й тривала до Дня безпечного інтернету – 6 лютого 2018 року.

Хештег кампанії, яку реалізують молоді люди в соціальних мережах, #togetherforrespect.

Сайт молодих учасників та учасниць програми „Кращий інтернет для дітей” і більше інформації про запропоновані ними онлайн- та офлайн- кампанії: <https://www.betterinternetforkids.eu/web/youth/about>

„Прощайте, пластикові пакети” на Балі

Мелаті та Ізабель Війссен обрали своєю місією зупинити використання пластикових пакетів, від яких задихається прекрасний острів Балі. Соціальна ініціатива дітей „Прощайте, пластикові пакети”, започаткована у 2013 році, передбачала підписання петиції від одного мільйона людей, очищення пляжів, переконання губернатора взяти на себе зобов’язання звільнити Балі від пластику до 2018 року. „Ніколи не дозволяй нікому казати тобі, що ти занадто молодий або ти не зрозумієш”, – говорить Ізабель іншим активістам, які прагнуть змінити світ. Для поширення своїх ідей вони використовують, крім офлайн- заходів, офіційний сайт, сторінку у Фейсбукці „Прощайте, пластикові пакети”(„Bye Bye Plastic Bags”), онлайн- газету, де вони не лише закликають очистити Балі, а й діляться історіями успіху у відмові від використання пластикових пакетів в інших країнах. Сьогодні це вже міжнародний рух натхнення, розширення можливостей молоді та відмови від пластику.

Сайт: www.byebyeplasticbags.org

Діти-герої

У березні 2008 року дев'ятирічна Мері Маргарет О'Ніл попросила свого тата створити їй веб-сайт для допомоги тваринам. Після того, як він погодився відкрити його, щоб допомогти людям і навколишньому середовищу, народився сайт „Діти-герої“. Те, що розпочалося як проєкт батька й дочки, швидко перетворилося на щось набагато більше, ніж очікували засновники. Сьогодні місія „Діти-герої“ – це розширення можливостей дітей з усіх культур задля того, щоб вони стали агентами соціальних змін.

На сайті представлено історії дітей з усього світу, які створюють кращу планету для всіх нас. „Ми вважаємо, що діти є героями, і кожен має силу змінити світ!“ – зазначають автори проєкту. На сайті розміщено понад 500 історій дітей з 19 країн, які займаються бурінням свердловин в Африці, годуванням та одяганням сиріт в Індії, а також відстоюють власні права. А поки ви читали цей текст, напевно, таких історій стало ще більше. Для того, щоб номінувати дитину, необхідно заповнити разом з батьками (чи опікунами) онлайн форму. Також доступна можливість для номінації школи.

Сайт: www.kidsareheroes.org

Тинерджайзер

Тинерджайзер („Teenergizer“) – це молодіжний проєкт, онлайн платформа, команда творчих підлітків, які хочуть змінити цей світ на краще. Благодійна організація „Союз підлітків і молоді „Teenergizer“, створена підлітками для підлітків. Маленький „Teenergizer“ живе в Україні, а великий – в усьому регіоні Східної Європи та Центральної Азії. Разом вони створюють світ, де кожен підліток може реалізувати себе та власний потенціал. Світ, вільний від дискримінації в усіх сферах, зокрема й ВІЛ. Світ, де права підлітків і молоді не потрібно захищати, оскільки їх повністю поважають.

На сайті розміщено новини та багато цікавих статей про стажування й обміни. Також тут можна проконсультуватись у психолога, юриста чи однолітків.

Сайт: <http://teenergizer.org>

ВПРАВА „МОЯ ДУМКА ВАЖЛИВА“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці обговорюють можливості використання онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень, що їх стосуються, на рівні закладу освіти, населеного пункту, області, країни, світу.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з онлайн-інструментами участі в прийнятті рішень, що їх стосуються;
- ▶ розробити приклади використання онлайн-інструментів для участі в прийнятті рішень, що стосуються підлітків.

Матеріали:

- ▶ картки із завданнями (роздавальний матеріал);
- ▶ фліпчарт/дошка або аркуші паперу формату А-3, маркери.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправа буде присвячена використанню онлайн-інструментів участі в прийнятті рішень, що їх стосуються, на рівні закладу освіти, населеного пункту, області, країни, світу.
2. Зазначте, що, відповідно до ст. 9 Закону України „Про охорону дитинства“, діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації й посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями щодо їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації їхніх прав і законних інтересів і скаргами про їх порушення.
3. Об'єднайте учасників та учасниць у сім малих груп і дайте їм картки з ролями й запитаннями. Запропонуйте їм ознайомитись з картками й обрати з варіантів один онлайн-інструмент, який вони детально розроблятимуть. Зазначте, що головне правило гри полягає в тому, що різні групи не можуть розробляти той самий онлайн-інструмент. Дайте учасникам п'ять хвилин для вільного спілкування й досягнення домовленості про те, хто який онлайн-інструмент обирає для виконання завдання й детальної розробки.
4. Дайте групам можливість розробити онлайн-інструмент протягом 20 хв. офлайн. Групи мають описати/намалювати інструменти на аркушах та представити.
5. Після цих 20 хвилин запросіть групи одну за одною до короткої презентації розроблених інструментів участі. Якщо виникає дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення.
6. Переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Як вам працювалось у групах?
- ▶ Що було найскладніше під час вправи? Чому?
- ▶ Чи згодні ви, що розроблений вами онлайн-інструмент дозволить вирішити завдання, яке перед вами стояло?
- ▶ Які із розроблених вами онлайн-інструментів можна використати у вашому житті і для чого?
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або порадите близьким чи друзям?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями.

Адміністрація закладу освіти

Ви складаєте план на навчальний рік.

Запитання

- ▶ Як урахувати в плані заходів інтереси всіх учнів та учениць вашого закладу освіти?
- ▶ Який онлайн-інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про інтереси всіх учнів та учениць вашого закладу освіти?

Діти й молодь, що навчаються

Ви помітили, що є деякі проблеми з архітектурною доступністю приміщень закладу для людей з інвалідністю.

Запитання

- ▶ Як та кому запропонувати змінити ваш заклад для того, щоб він був доступний для людей з інвалідністю?
- ▶ Який онлайн-інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб зробити ваш заклад більш доступним для людей з інвалідністю?

Орган самоврядування в організації/закладі

Ви маєте пропозицію від громадської організації на фінансову підтримку будь-якого заходу для вашого закладу. Головна умова – усі мають визначити, на що буде витрачено кошти.

Запитання

- ▶ Як дізнатися в усіх їхню думку про те, на що має бути витрачено кошти?
- ▶ Який онлайн-інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися думку всіх про те, на що має бути витрачено кошти?

Інтернет-провайдер

Ви хочете покращити роботу у сфері надання доступу до інтернету для ваших користувачів у дусі поваги прав людини в інтернеті, зокрема прав дитини.

Запитання

- ▶ Як дізнатися думку ваших користувачів – дітей і молоді – про те, що варто змінити у вашій роботі?
- ▶ Який онлайн-інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися думку ваших користувачів – дітей і молоді – про те, що варто змінити у вашій роботі?

ЗМІ та громадське суспільство

Ви, громадські активістки-блогерки, стали іноді помічати випадки, коли дорослі жорстоко поведуться з дітьми, можуть навіть вдарити їх. У вас виникла ідея поширити серед дітей інформацію про гарячі лінії, де можна отримати допомогу в таких випадках.

Запитання

- ▶ Як поширити інформацію для дітей так, щоб вона була їм зрозумілою?
- ▶ Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб поширити серед дітей інформацію про гарячі лінії, де можна отримати допомогу у випадках різних видів насильства?

Місцева влада

Ви разом з громадськими організаціями плануєте заходи для дітей і молоді під час канікул.

Запитання

- ▶ Як дізнатися, що може бути цікавим дітям і молоді?
- ▶ Який онлайнний інструмент та як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про інтереси дітей і молоді та їхні побажання щодо заходів під час канікул?

Кіберполіція

Ви плануєте розмістити на вашому офіційному сайті інформацію для дітей і молоді, як та куди звертатись, якщо став жертвою злочинців у мережі інтернет.

Запитання

- ▶ Як дізнатися, яка інформація буде корисною та зрозумілою саме дітям і молоді?
- ▶ Який онлайнний інструмент і як ви будете використовувати для того, щоб дізнатися про те, яка інформація буде корисною та зрозумілою саме дітям і молоді?

Варіанти онлайнних інструментів для участі в прийнятті рішень:

- ★ онлайнне опитування (google-форма, опитування в соціальній мережі);
- ★ тематична група в соціальній мережі, месенджері;
- ★ форум на офіційному веб-сайті;
- ★ стаття/інтерв'ю онлайн;
- ★ електронне повідомлення на адресу електронної пошти;
- ★ онлайнне голосування в соціальних мережах, месенджері чи на сайті;
- ★ смс-голосування;
- ★ відеозвернення;
- ★ онлайнний челендж;
- ★ ваш варіант (тут ви можете запропонувати власний варіант онлайнних інструментів).

ВПРАВА „ВИМІРИ УЧАСТІ“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з поняттям „право на участь“ у цифрову еру, аналізують власні щоденні онлайн практики, визначають рівні участі, шляхи її посилення та можливі загрози.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 30 – 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з поняттям „право на участь“ у цифрову еру;
- ▶ проаналізувати щоденні онлайн практики;
- ▶ визначити рівні участі онлайн, шляхи її посилення та можливі загрози.

Матеріали:

- ▶ копії карток із завданнями для самооцінювання та роботи в малих групах (А-4 або А-3) та ручки/олівці.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з поняттям „право на участь“ у цифрову еру, аналізу власних щоденних онлайн практик, визначенню рівнів участі, шляхів її посилення та можливих загроз.

Відповідно до ст. 12 **Конвенції ООН про права дитини**, держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділено належну увагу згідно з її віком і зрілістю.

Відповідно до ст. 9 Закону України „**Про охорону дитинства**“, діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та посадових осіб із зауваженнями і пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації їхніх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення.

2. Запросіть учасників та учасниць до самоаналізу власної поведінки онлайн за схемою (роздавальний матеріал). Зауважте, що це – самоаналіз, правильна відповідь відсутня й ніхто, крім них самих, цю інформацію оцінювати не буде. Запропонуйте учасникам та учасницям позначити ті твердження, які, як вони вважають, відповідають їхній поведінці онлайн.
3. Запитайте в учасників та учасниць:
 - ▶ Як вам працювалось?
 - ▶ Чи легко було проаналізувати твердження? Чому?
 - ▶ Яке твердження вам було важко визначити таким, що описує вашу поведінку? Чому?
 - ▶ Яке твердження вам було легко визначити таким, що описує вашу поведінку? Чому?
 - ▶ Що б Ви хотіли змінити після проведення цього самоаналізу? Чому?
4. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири – вісім малих груп. Чим менше осіб у групі, тим вища ймовірність залучити до роботи всіх учасників та учасниць. Пропонуємо чотири картки із ситуаціями для роботи в групах, їх можна копіювати для більшої кількості груп.
5. Запропонуйте учасникам та учасницям у малих групах обрати одну з чотирьох карток (роздавальний матеріал), обговорити ситуацію й запитання в групі. Зауважте, що учасники та учасниці мають надавати практичні поради й відповіді. Запропонуйте їм для роботи в групах до 10 – 15 хвилин.
6. Після цього запропонуйте групам по черзі коротко презентувати опис їхніх ситуацій, а потім – загальний результат обговорень від першого до четвертого запитання. Тобто, той, хто проводить вправу, зачитує перше запитання, і групи по черзі презентують їхні відповіді. Потім так само – друге, третє, четверте запитання. Попросіть групи коротко аргументувати їхні відповіді.

7. Після презентації та відповідей перейдіть до обговорення

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Що вам сподобалось більше – самоаналіз чи робота в малих групах? Чому?
- ▶ Які поради було надати важче? Чому?
- ▶ Які поради було надати легше? Чому?
- ▶ Як ви визначали, що може стати загрозою?
- ▶ Як ви визначали шляхи уникнення можливих загроз?
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або зможете порадити робити вашим близьким чи знайомим?

Роздавальний матеріал

Бінго онлайнної участі²³

Відвідую сайти та читаю публікації	Шукаю роз'яснення й відповіді на запитання, що мене хвилюють	Публікую власні пости, відео, сторіз	Впливаю на покращення життя інших людей через мої публікації, відео та фото
Читаю пости, блоги, переглядаю відео	Перевіряю думки та пропоную ідеї	„Тестую“ нові ідеї та особисту думку	Ініціюю челенджі, кампанії, зустрічі, прямі ефіри
Налаштовую стрічку новин і публікації	Надаю зворотний зв'язок (вподобайки, перепости, голосування)	Отримую відповіді на власні публікації (вподобайки, перепости, коментарі)	Беру участь в опитуваннях і дискусіях з питань, що мене стосуються

²³ Адаптована версія чотирьох ролей участі онлайн. Вертикальні лінії відповідають найпоширенішим діям: користування, коментування, внесок, тлумачення. The four Cs of participation in online communities. Derek Wenmoth. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://blog.core-ed.net/derek/4Cs_large.jpg

Картка 1

Опис мотивації

Я використовую інтернет, зокрема соціальні медіа, аби передивлятись цікаві й дотепні фото та відео з усього світу.

Завдання:

- ▶ Прочитайте опис мотивації використання інтернету.
- ▶ Обговоріть у групі та запишіть відповіді на чотири запитання в таблиці:

Що ця людина може зробити, аби посилити свою участь за допомогою інтернету у прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Що мають зробити інші, аби допомогти цій людині взяти участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.
Назвіть можливі загрози, з якими ця людина може зіткнутись, беручи участь онлайн? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Назвіть, будь ласка, три – п'ять можливих шляхів уникнення загроз, з якими ця людина може зіткнутись, беручи участь онлайн

Картка 2

Опис мотивації

Я використовую інтернет, аби знаходити роз'яснення й відповіді на запитання, що мене хвилюють, та пропонувати нові ідеї.

Завдання:

- ▶ Прочитайте опис мотивації використання інтернету.
- ▶ Обговоріть у групі та запишіть відповіді на чотири запитання в таблиці:

Що ця людина може зробити, аби посилити свою участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Що мають зробити інші, аби допомогти цій людині взяти участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.
Назвіть можливі загрози, з якими ця людина може зіткнутись, беручи участь онлайн? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Назвіть, будь ласка, три – п'ять можливих шляхів уникнення загроз, з якими ця людина може зіткнутись, беручи участь онлайн.

Картка 3

Опис мотивації

Я використовую інтернет, аби публікувати власні думки, фото й відео, отримувати коментарі, „перепости“ та вподобайки.

Завдання:

- ▶ Прочитайте опис мотивації використання інтернету.
- ▶ Обговоріть у групі й запишіть відповіді на чотири запитання в таблиці:

Що ця людина може зробити, аби посилити свою участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Що мають зробити інші, аби допомогти цій людині взяти участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.
Назвіть можливі загрози, з якими ця людина може стикнутись, беручи участь онлайн? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Назвіть, будь ласка, три – п'ять можливих шляхів уникнення загроз, з якими ця людина може стикнутись, беручи участь онлайн.

Картка 4

Опис мотивації

Я використовую інтернет, аби впливати на покращення власного життя та життя інших людей через мої публікації, відео й фото, участь в обговореннях.

Завдання:

- ▶ Прочитайте опис мотивації використання інтернету.
- ▶ Обговоріть у групі й запишіть відповіді на чотири запитання в таблиці:

Що ця людина може зробити, аби посилити свою участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Що мають зробити інші, аби допомогти цій людині взяти участь за допомогою інтернету в прийнятті рішень, які її стосуються? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.
Назвіть можливі загрози, з якими ця людина може стикнутись, беручи участь онлайн? Наведіть, будь ласка, три – п'ять прикладів.	Назвіть, будь ласка, три – п'ять можливих шляхів уникнення загроз, з якими ця людина може стикнутись, беручи участь онлайн.

Компетентність „Збереження здоров’я під час роботи з цифровими пристроями“

Тема збереження здоров’я під час роботи з цифровими пристроями є надзвичайно актуальною в контексті поширення інтернету, збільшення часу користування інтернетом та віку дитини чи молодої людини.

Для розвитку компетентності збереження здоров’я під час користування цифровими пристроями та інтернетом рекомендуємо спиратись на такі визначення:

загроза в інтернеті – це імовірність завдання збитків, заподіяних здоров’ю людини та (або) її майну внаслідок користування інтернетом;

здоров’я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних дефектів.²⁴

У Рекомендації CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі у розділі „Право на захист та безпеку“ зазначено, що „діти мають право на захист від будь-яких форм насильства, експлуатації та зловживань у цифровому середовищі“. Цифрове середовище може спричинити проблеми в розвитку та благополуччі дітей, зокрема виникають ризики для здоров’я: позбавлення сну, завдання фізичної шкоди через надмірне використання²⁵.

Під час дискусій і роботи в малих групах учасники та учасниці заходів розробляють умови та щоденні правила збереження психічного, фізичного й соціального здоров’я під час тривалого користування інтернетом.

²⁴ Устав Всемирной организации здравоохранения. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf?ua=1>

²⁵ Рекомендація CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів державам-членам про принципи дотримання, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://mvs.gov.ua/upload/file/rekomendac_ia_schodo_zahistu_d_tey_u_cifrovomu_seredovisch_2018.pdf

ВПРАВА „ЗДОРОВ'Я ОНЛАЙН?“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці обговорюють інтернет-загрози та розробляють топ-5 порад для збереження власного здоров'я під час користування цифровими пристроями.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з правилами поведінки в інтернеті;
- ▶ обговорити загрози в інтернеті, які можуть завдати шкоди здоров'ю;
- ▶ визначити шляхи попередження негативного впливу інтернету на рівні учасників та учасниць.

Матеріали:

- ▶ фліпчарт/дошка або аркуші паперу формату А-1, маркери, папір формату А-4.

Хід вправи:

1. Повідомте учасникам та учасницям про те, що під час вправи ви обговорите загрози в інтернеті, які можуть завдати шкоди здоров'ю, та можливі шляхи убезпечення себе від негативного впливу в інтернеті.
2. Запросіть учасників та учасниць переглянути коротке відео (до 37 секунди, на 37 секундi натисніть паузу) й виконати завдання до нього: необхідно порахувати кількість передач м'яча, що їх роблять люди, одягнуті в білий одяг. Після того, як учасники та учасниці назвуть їхні варіанти відповіді, запитайте в них, чи бачили вони горилу? (або можете запитати: А скільки горил Ви бачили?) та запросіть переглянути відео ще раз (для цього просто зніміть відео з паузи).

Відео за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=vJG698U2Mvo>

Після перегляду відео до завершення, проведіть коротке обговорення:

- ▶ Як вам це відео?
- ▶ Як ви думаєте, чому на заході з безпеки в інтернеті, ми переглянули це відео?
- ▶ Як ви думаєте, чому одні люди можуть одразу побачити горилу, а інші ні?
- ▶ Як це відео може бути пов'язане з загрозами й можливостями в інтернеті?

Після обговорення ви можете повідомити учасникам та учасницям, що існує продовження цього відео і, якщо їм цікаво, вони можуть знайти його за англійською назвою „The Monkey Business Illusion“.

3. Проведіть усне опитування учасників та учасниць щодо того, що вони роблять в інтернеті. Запропонуйте їм називати види діяльності, відповіді записуйте на дошці/ватмані та просіть піднімати руки інших учасників та учасниць, хто робить те саме в інтернеті. Кількість відповідей зазначайте навпроти виду діяльності.

Після опитування наголосіть на різноманітності діяльності кожної людини в інтернеті та важливості урахування всіх цих видів діяльності під час оцінки впливів на здоров'я користування інтернетом і цифровими пристроями.

4. Проведіть „мозковий штурм“. Попросіть учасників та учасниць назвати ті загрози в інтернеті, які, як вони вважають, можуть нашкодити їхньому здоров'ю. Відповіді фіксуйте на фліпчарті.
5. Після цього запропонуйте учасникам об'єднати загрози в групи за якимось принципом. Як приклад, загрози можуть нашкодити: фізичному благополуччю (зміна постави, погіршення зору, насильство, переслідування, згвалтування тощо), психічному благополуччю (порнографія, мова ворожнечі), соціальному благополуччю (інтернет-залежність, агресія) тощо.

Може вийти так, що учасники та учасниці сформують і назвуть нові групи чи класифікацію.

- Після цього об'єднайте учасників та учасниць у три – чотири групи відповідно до створеної ними класифікації. Кожній мікрогрупі необхідно створити ТОП-5 порад, як зберегти своє здоров'я, зазначивши власні конкретні дії для того, щоб загрози в інтернеті певної групи з визначеної ними класифікації не завдали шкоди здоров'ю, наприклад, перша група розглядає поради для протидії загрозам фізичному благополуччю, друга – психічному, третя – соціальному та ін.

Важливо, щоб дії були максимально реалістичними й учасники та учасниці хотіли та могли їх здійснювати самостійно.

Деякі учасники та учасниці під час апробації цієї вправи говорили: „Ми звикли говорити те, що від нас очікують, і це ніяк не пов'язано з тим, що ми цього дотримуємось у житті“. Тому необхідно під час обговорення в дружній атмосфері додатково приділяти увагу тому, що визначених ними правил вони мають самі дотримуватись у подальшому.

- Після групової роботи запросіть групи до презентації напрацювань. Групи по черзі у вільній формі презентують їхні напрацювання.
- Після презентацій всіх груп переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа/захід?
- ▶ Що нового ви дізналися про загрози в інтернеті?
- ▶ Що було важче під час вправи – визначити загрози в інтернеті чи розробляти шляхи збереження власного здоров'я? Чому?
- ▶ Які із запропонованих вами протидій загрозам можна застосувати вже зараз? Що готові зробити особисто ви?
- ▶ Що тепер ви, можливо, будете робити по-іншому або порадите близьким чи друзям?

ВПРАВА „ВПЛИВ, ПРО ЯКИЙ Я ЗНАЮ“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці обговорюють впливи користування цифровими пристроями та інтернетом на здоров'я.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць із впливами користування цифровими пристроями та інтернетом на здоров'я;
- ▶ обговорити досвід негативного впливу користування цифровими пристроями та інтернетом на власне здоров'я;
- ▶ визначити шляхи попередження негативних впливів інтернету на здоров'я.

Матеріали:

- ▶ картки з твердженнями (роздавальний матеріал) за кількістю мікрогруп.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено аналізу впливу користування цифровими пристроями та інтернетом на власне здоров'я.
2. Коротко поясніть учасникам, що таке здоров'я відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я.
Здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб²⁶.
3. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири – шість малих груп (або в пари) і дайте їм твердження на картках. Кожна група отримує всі твердження.
4. Попросіть групи розглянути всі твердження й визначити, які з них міфи, а які реальність.
5. Поясніть групам, що в них є десять хвилин для обговорення й відповідей. Учасники та учасниці можуть підготувати приклади для обґрунтування їхнього вибору.
6. Після 10 хвилин почніть обговорювати твердження одне за одним. Ви зачитуєте твердження, а групи/ пари піднімають руки по черзі: спочатку, якщо вважають, що це міф, потім – якщо реальність. Після цього запропонуйте групам презентувати їхні приклади, чому саме таку відповідь було обрано. Якщо виникає дискусія між групами, давайте їм час для сперечання та обговорення. Після дискусій скажіть учасникам та учасницям, що всі твердження – це відомості, які так чи інакше підтверджують у своїх дослідженнях вітчизняні й зарубіжні вчені (див. матеріал для того, хто проводить).
7. Після цього запропонуйте групам обрати по одному твердженню, обговорити протягом трьох – п'яти хвилин і запропонувати дії, які можуть послабити цей негативний вплив на здоров'я. Запросіть групи по черзі коротко презентувати такі дії.
8. Після цього переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Щодо яких тверджень було найскладніше обрати відповіді? Чому?
- ▶ Чи згодні ви із запропонованими твердженнями? Чому?
- ▶ Чи згодні ви із запропонованими групами діями?
- ▶ Що може вам завадити втілити ці дії в реальність?
- ▶ Що тепер, можливо, ви робитимете по-іншому або порадите вашим близьким чи друзям?

²⁶ Устав Всемирной организации здравоохранения. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/RU/constitution-ru.pdf?ua=1>.

Матеріал для того, хто проводить вправу**Посилання на дослідження, у яких доведено ці тези**

- ★ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4062107/>
- ★ http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/ISTTF_Final_Report.pdf
- ★ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1738194/>
- ★ <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=10&ved=0ahUKEwjA1oDDrOvXAhUIIewKHSxbDioQFghwMAk&url=http%2F%2Fjournals.dut.edu.ua%2Findex.php%2Fdataprotect%2Farticle%2Fdownload%2F950%2F892&usg=AOvVaw2CHMEsLTVcbBV7Yc6iXh45>
- ★ <http://newsroom.ucla.edu/stories/digital-technolgy-can-harm-your-health>
- ★ <http://article.sapub.org/10.5923.j.mm.20170701.05.html>
- ★ <http://www.womenshealthmag.com/health/how-to-prevent-dry-eyes>

Роздавальний матеріал

МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Твердження	Міф	Реальність
Робота на комп'ютері чи користування мобільними пристроями можуть спричинити появу висипів/вугрів на шкірі обличчя.		
Кіберхондрія передбачає необґрунтовані хвилювання за власний стан здоров'я через занадто часте й надмірне використання інтернету для пошуку інформації про хвороби, схильність самостійно ставити серйозні діагнози.		
„Блакитне світло“ екрану пригнічує секрецію гормону мелатоніну (відомого як „гормон сну“), тому людина гірше засинає.		
Світло екрану збільшує кількість гормону греліну, що примушує людину відчувати голод.		
Інтернет і цифрові пристрої самі по собі нейтральні. Добре чи погано вони впливають на людину, залежить від самої людини.		
Під час користування цифровим пристроєм людина забуває кліпати очима й робить це в десять разів рідше, ніж зазвичай.		
Перегляд порнографії викликає залежність, унаслідок перегляду порнографії онлайн збільшується кількість випадків сексуальних домагань.		
У середньому 12 селфі робить молода людина перед тим, як опублікувати селфі онлайн.		

ВПРАВА „ЦИФРОВА ДІЄТА“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з інструментами для відпочинку від цифрових пристроїв та упорядкування щоденного онлайн-досвіду.

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з інструментами для відпочинку від цифрових пристроїв та упорядкування щоденного онлайн-досвіду;
- ▶ дослідити інструменти для відпочинку від цифрових пристроїв та упорядкування щоденного онлайн-досвіду з огляду на їхню практичність і реалістичність для використання.

Матеріали:

- ▶ аркуш А-5 або сторінка в блокноті/зошиті, ручка/олівець для всіх;
- ▶ картки із завданнями (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з інструментами для відпочинку від цифрових пристроїв та упорядкування щоденного онлайн-досвіду.
2. Запросіть учасників та учасниць створити інфографіку щодо використання інтернету. Для цього запропонуйте їм намалювати схему та оцінити час, який вони проводять за тим чи тим видом діяльності. Наприклад, для перегляду відео/сторіз/фото людина може витратити в середньому дві години щодня, на навчання – одну годину, ігри – близько години, спілкування – три години. Власний варіант можна додавати, а можна й ні.

3. Запитайте в учасників та учасниць:
 - ▶ Як вам працювалось?
 - ▶ Чи легко було визначити, скільки часу ви приділяєте тому чи тому виду діяльності? Чому?
 - ▶ Чи додали ви свій варіант? Якщо так, то який? Скільки часу ви приділяєте цьому виду діяльності?
 - ▶ Якому виду діяльності ви приділяєте найбільше часу? Чому?
4. Поясніть учасникам та учасницям, що зараз вони ознайомляться з інструментами для відпочинку від цифрових пристроїв, якщо в них виникне таке бажання, та упорядкування щоденного онлайн-досвіду.

5. Об'єднайте учасників та учасниць у 7 – 8 малих груп. Чим менше осіб у групі, тим вища ймовірність залучити до роботи всіх учасників та учасниць. Вправа буде відбуватись за адаптованою версією методу світового кафе (world cafe). Для економії часу та простору переміщатись будуть не групи, а аркуші з порадами й запитаннями.
6. Поясніть, що зараз кожна група отримає одну пораду й три запитання до неї, на які протягом двох хвилин треба написати відповіді. Через дві хвилини на прохання того, хто проводить вправу, групи мають передати їхню пораду наступній групі й, відповідно, отримати іншу пораду. Так відбувається вісім разів, аж поки група не отримає свою найпершу пораду.

Для зручності поради та запитання можна роздрукувати на аркуші А-4 та розмістити на аркуші А-3 чи А-2 за схемою:

7. Якщо маєте час, запропонуйте групам зробити короткий огляд відповідей до поради.
8. Якщо не маєте часу на презентації від груп, перейдіть до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Як вам було працювати в групі?
- ▶ Які з цих порад вам сподобались найбільше? Чому?
- ▶ Які з цих порад вам сподобались найменше? Чому?
- ▶ На яке запитання було найлегше відповісти „Чому ця порада може бути неефективною?“ чи „Чому ця порада може бути ефективною?“
- ▶ Які б ви ще додали поради тим, хто хоче відпочити від цифрових пристроїв, якщо в них виникне таке бажання?
- ▶ Що, можливо, ви тепер будете робити по-іншому або зможете порадити робити вашим близьким чи знайомим?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями таблиці.

Цифровий детокс

Набридли новини, оновлення й повідомлення?

Влаштовуй день без цифрових пристроїв та інтернету. Наприклад, у США є такий проєкт – Національний день відключення. Його мета – розслабитися, відключитися, відпочити, поміркувати, вийти на вулицю та поспілкуватись з близькими людьми. Серед іншого, пропонують використовувати спальні мішки для мобільних телефонів.

Джерело: <https://www.nationaldayofunplugging.com/>

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Смартфон в іншій кімнаті

Втрачаєш почуття часу, переглядаючи вночі смішні відео чи сторіз?

Можна залишати телефон звечора в іншій кімнаті чи на далекій відстані від ліжка. Так само це може допомогти зранку сфокусуватись на справах замість занурення в новини друзів, щойно розплющивши очі після сну.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Блокування смартфона

Постійно оновлюєш стрічку й переглядаєш повідомлення в месенджерах?

Установлюй додатки чи налаштування телефону так, аби він блокував користування соціальними медіа чи месенджерами на деякий час.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Будильник

Граєш і не помічаєш, скільки часу вже минуло?

Установлюй будильник, аби не втратити почуття часу й не прогавити важливі події.

Будильник чи нагадування можна встановити на смартфоні, онлайн та на спеціальних сайтах.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Світло екрану

Починаєш ввечері дивитись цікаве відео й не можеш зупинитись до ночі?

Установлюй налаштування екрану: зменшуй яскравість, застосовуй спеціальні додатки для автоматичного регулювання світла екрану протягом доби. Це допоможе знизити вплив яскравого світла на вироблення гормону сну мелатоніну – і легше буде вчасно заснути.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Приємні звуки

Відчуваєш, що не можеш не перевірити повідомлення, щойно почув цей знайомий звук зі смартфона?

Спробуй увімкнути режим „без звуку“ (навіть без вібрації) для повідомлень, соціальних мереж та оновлень на своєму телефоні чи завжди використовувати режим „без звуку“. Відсутність звуку може допомогти знизити вироблення гормону стресу, і згодом легше буде не відволікатись.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Повідомлення

Відчуваєш роздратування від неймовірної кількості повідомлень про оновлення?

Спробуй відключити повідомлення про оновлення для всіх додатків. Упорядкуй іконки на екрані, аби додатки з постійним відображенням кількості непрочитаних повідомлень були на віддаленому екрані, а не на головному. Обирай час для відповіді на повідомлення тоді, коли тобі зручно.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Час для себе

Прагнеш уникнути нав'язливого бажання перевірити новини та повідомлення?

Спробуй розробити власні правила, які допоможуть саме тобі. Це може бути, наприклад, правило 30/10: 30 хвилин присвячуєш справам (навчанню, готуванню, хатнім справам, фізичним вправам тощо), 10 хвилин витрачаєш на перегляд відео чи сторіз, спілкування.

Запитання

- ▶ Оцініть, будь ласка, за 10-бальною шкалою практичність цієї поради.
- ▶ Чому ця порада може бути неефективною?
- ▶ Чому ця порада може бути ефективною?

Тренінгові вправи для професійних спільнот з освіти щодо безпеки в інтернеті

Важливо не звинувачувати дітей у зустрічі з інтернет-ризиками, а визнавати їхню участь у дослідженнях, що їх стосуються, враховувати їхній голос і досвід під час розробки програм²⁷

С. Лівінгстон, М. Булгер

Робота з професійними спільнотами має бути побудована на тих самих принципах, що й робота з дітьми. Викликом може стати розуміння того, що інтернет є важливою й невід'ємною частиною життя сучасної людини, простором реалізації більшості фундаментальних прав людини та прав дитини. Це може бути пов'язано з тим, що дорослі не завжди мають такий досвід користування інтернетом і цифровими пристроями, як діти й молодь.

Запропоновані вправи допоможуть розвинути компетентність безпечної поведінки в інтернеті та вдосконалити роботу з безпеки в інтернеті з дітьми й молоддю.

Назва вправи	Зміст	Тривалість
Від 0 до 5	Самооцінка розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті та планування шляхів їх розвитку.	15 хв.
Що найефективніше?	Дослідження принципів формування безпечної поведінки в інтернеті.	45 хв.
5 повідомлень	Вивчення й дослідження п'яти повідомлень про права людини в інтернеті.	45 хв.
Разом для найкращого інтернету	Ознайомлення з ресурсами інших країн щодо проведення заходів з безпеки в інтернеті, зокрема до Дня безпечного інтернету.	45 хв.
На одній хвилині	Ознайомлення з поняттям „участь дітей і молоді“, дослідження шляхів посилення участі дітей та молоді у всіх етапах заходу з безпеки в інтернеті.	45 хв.

²⁷ Livingstone S., Bulger M. A global research agenda for children's rights in the digital age. // Journal of Children and Media. – 2014. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/WhosWho/AcademicStaff/SoniaLivingstone/pdf/Livingstone-&Bulger-JOCAM-A-global-research-agenda-for-childrens-rights-in-the-digital-age.pdf>

ВПРАВА „ВІД 0 ДО 5“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці здійснюють самооцінювання розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті та планують шляхи їх розвитку.

Розмір групи: необмежена

Тривалість: 15 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з компетентностями безпечної поведінки в інтернеті;
- ▶ сприяти самооцінюванню розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті;
- ▶ визначити шляхи розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ копії таблиці для самооцінювання (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено самооцінюванню розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті. Коротко поясніть учасникам та учасницям, що ви розумієте під поняттям „компетентність безпечної поведінки в інтернеті“ та „безпечна поведінка в інтернеті“.

Безпечна поведінка в інтернеті – сукупність дій особистості під час користування інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків фізичному, психічному, соціальному благополуччю і (або) майну як самої людини, так й інших.

Ключова компетентність безпечної поведінки в інтернеті – втілена в практичну діяльність сукупність знань, умінь і цінностей, що під час користування інтернетом сприяють задоволенню потреб особистості й водночас запобігають можливості завдання збитків, заподіяних фізичному, психічному, соціальному благополуччю та (або) майну самої людини та інших людей.

Перелік і зміст ключових компетентностей подано у перших розділах посібника.

2. Дайте учасникам та учасницям по одній копії таблиці для самооцінювання (роздавальний матеріал) або покажіть таблицю на екрані чи намалюйте її на дошці. Запросіть учасників та учасниць до індивідуальної роботи із самооцінювання протягом 10 хвилин.
3. Після індивідуальної роботи об'єднайте учасників та учасниць в пари та запросіть їх поділитися результатами самооцінювання.
4. Після цього переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як ви почуваетесь після самооцінювання розвитку ключових компетентностей безпечної поведінки в інтернеті?
- ▶ Що було для вас новим у запропонованих компетентностях?
- ▶ З якими компетентностями ви не згодні й чому?
- ▶ Що було найважче протягом самооцінювання розвитку ключових компетентностей безпечної поведінки в інтернеті? Чому?
- ▶ Що ви відчували, коли вам запропонували об'єднатися в пари та обговорити результати самооцінювання?
- ▶ Що тепер ви, можливо, робитимете по-іншому під час заходів з безпечної поведінки в інтернеті?

Роздавальний матеріал

Таблиця самооцінювання щодо компетентностей
безпечної поведінки в інтернеті

Компетентність безпечної поведінки в інтернеті	Ваша оцінка від 1 до 5	Що мені необхідно розвинути? Чому навчитись?	Для чого я планую це робити?	Де та коли я можу це робити?
Повага до прав людини онлайн				
знання про права людини онлайн				
дотримання прав людини онлайн				
ставлення до інтернету як до простору та інструменту реалізації прав людини				
Участь онлайн				
знання про можливості електронної участі				
досвід участі онлайн у прийнятті рішень				
ціннісне ставлення до можливостей участі онлайн у прийнятті рішень, що стосуються людини				
Збереження здоров'я під час роботи з цифровими пристроями				
знання про загрози в інтернеті та їхній вплив на здоров'я				
здійснення заходів щодо збереження здоров'я під час користування інтернетом				
ціннісне ставлення до власного здоров'я				
Звернення по допомогу та захист				
знання про шляхи отримання допомоги та захисту під час користування інтернетом				
досвід звернень по допомогу та захист у разі нараження на загрози в інтернеті				
повага до прав людини в інтернеті та розуміння шляхів отримання захисту й допомоги.				

Оцініть себе за шкалою від 1 до 5, де 5 – я дуже компетентна(ий), 1 – я маю розвивати цю компетентність. Будьте відвертими й добрими до себе!

ВПРАВА „ЩО НАЙЕФЕКТИВНІШЕ?“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці досліджують принципи формування безпечної поведінки в інтернеті.

Розмір групи: до 35 осіб.

Тривалість: 25 – 30 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з принципами формування безпечної поведінки в інтернеті;
- ▶ обговорити досвід щодо успішних і менш успішних заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті;
- ▶ визначити шляхи змін у роботі з формування безпечної поведінки в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ набори карток з дев'яти принципів за кількістю груп (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено обговоренню принципів формування безпечної поведінки в інтернеті. Коротко поясніть учасникам та учасницям, що ви розумієте під поняттями „безпечна поведінка в інтернеті“, „здоров'я“, „можливість в інтернеті“, „загроза в інтернеті“.

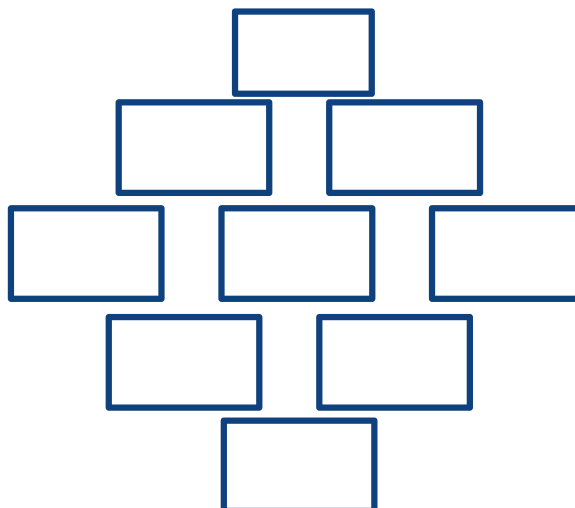
Безпечна поведінка в інтернеті – сукупність дій особистості під час користування інтернетом, що сприяють задоволенню потреб і водночас запобігають можливості завдання збитків фізичному, психічному, соціальному благополуччю і (або) майну як самої людини, так й інших.

Здоров'я – стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб.

Загроза – імовірність заподіяння збитків здоров'ю та або майну людини під час користування інтернетом.

Можливість – імовірність задоволення потреб людини під час користування інтернетом.

2. Об'єднайте учасників та учасниць у малі групи (по три – чотири людини в групі) і дайте їм набір карток з дев'ятьма принципами формування безпечної поведінки в інтернеті (роздавальний матеріал).
3. Кожна група отримує один набір карток і методом діаманта має впорядкувати принципи за шкалою від найефективнішого до найменш ефективного принципу.
4. Картки необхідно розташувати так, як на рисунку:

Згідно з такою схемою, вгорі має бути найефективніший, на думку учасників та учасниць, принцип, знизу – найменш ефективний.

5. Поясніть групам, що в них є 15 хвилин для обговорення та створення діаманта принципів від найефективнішого до найменш ефективного. Учасники та учасниці можуть підготувати приклади для обґрунтування їхнього вибору.
6. Після 15 хвилин почніть обговорювати принципи з найменш ефективного. Запропонуйте групам одна за одною назвати принцип, який вони визначили як найменш ефективний, і пояснити, чому вони так вирішили. Після цього групи мають презентувати принцип, який вони визначили як найефективніший, і пояснити, чому вони так вирішили. Якщо у вас достатньо часу, учасники та учасниці можуть представити й інші принципи.
7. Після цього запросіть учасників та учасниць перевернути їхній „діамант принципів“ і спитайте: „У якій ситуації може статися так, що принцип, який ви визначили як найменш ефективний, стане найефективнішим?“. Дайте можливість висловитися кожній групі.
8. Після цього переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як ви почуваетесь після роботи над створенням ваших „діамантів принципів“?
- ▶ Що було для вас новим у запропонованих принципах формування безпечної поведінки в інтернеті?
- ▶ З якими принципами ви не згодні й чому?
- ▶ Що було важче обрати – найефективніший принцип чи найменш ефективний? Чому?
- ▶ Що ви відчували, коли вам запропонували перевернути діамант і визначити ситуацію, коли принцип, який ви спочатку визначили як найменш ефективний, стане найефективнішим?
- ▶ Що тепер ви, можливо, робитимете по-іншому під час заходів з безпечної поведінки дітей і молоді в інтернеті?

Роздавальний матеріал

! Цей матеріал необхідно роздрукувати й розрізати за лініями таблиці.

Визнання інтернету як значущого чинника соціалізації. Важливо розуміти, що інтернет є важливою та невід'ємною частиною життя людини, простору реалізації більшості фундаментальних прав дитини та прав людини.

Розуміння поняття „права людини онлайн“ передбачає обізнаність у міжнародному й національному законодавстві щодо прав людини в цифрову епоху та механізмів їх захисту.

Наукова обґрунтованість передбачає врахування результатів досліджень щодо ефективності тих чи інших програм, розповсюдженості тих чи інших загроз, дієвих форм і методів.

Систематична оцінка програм і заходів передбачає змістовний аналіз мети, завдань, змісту, форм і методів роботи, їхньої ефективності, відповідності потребам дітей і молоді та стану розвитку інтернету.

Участь дітей і молоді в розробці та втіленні програм і заходів передбачає сприяння обговоренню, опитуванню, анкетуванню, дебатам, під час яких діти й молодь можуть вільно висловитись щодо необхідних заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті та їхнього змісту й безпосередньо їх втілення.

Скоординована взаємодія передбачає роботу з підвищення обізнаності батьків та осіб, що їх замінюють, представників і представниць професійних спільнот з питань загроз, механізмів захисту й можливостей інтернету. Варто також ознайомлювати дорослих з можливостями надання підтримки й захисту людині, якщо вона стала жертвою, джерелом чи спостерігачем чиїхось насильницьких дій в інтернеті.

Позитивна атмосфера передбачає створення позитивного емоційного фону спілкування під час заходів з безпеки в інтернеті, надання стимулів, створення ситуацій успіху. Варто відійти від ідей залякування та використання чорних кольорів, зображень „павутиння“, шахраїв у масках тощо. Необхідно зосередитися на обговоренні безпосереднього зв'язку теми зі щоденним досвідом користуванням інтернетом дітьми й молоддю.

Доступність інформації передбачає подання матеріалу з урахуванням можливостей та особливостей сприйняття цільової групи. Не потрібно насичувати інформацію термінами, теоретичними та статистичними відомостями, мова викладання має бути зрозумілою для дітей і молоді.

Урахування того, що людина, використовуючи інтернет, може стати навмисно або ненавмисно як жертвою або спостерігачем, так і джерелом небезпеки для інших. Формування розуміння того, що власна поведінка в інтернеті може завдати шкоди іншим і становити небезпеку для себе зараз, або в майбутньому.

ВПРАВА „П'ЯТЬ ПОВІДОМЛЕНЬ“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці обговорюють п'ять повідомлень щодо прав людини в умовах цифрової ери.

Розмір групи: необмежений.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з п'ятьма повідомленнями щодо прав людини в умовах цифрової ери;
- ▶ обговорити досвід застосування цих повідомлень у повсякденному професійному та особистому житті;
- ▶ визначити шляхи змін у роботі з освіти з прав людини в онлайн-овому просторі.

Матеріали:

- ▶ набори аркушів з п'ятьма повідомленнями щодо прав людини в умовах цифрової ери (роздавальний матеріал).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено обговоренню п'яти повідомлень щодо прав людини в умовах цифрової ери. Коротко поясніть учасникам, що ви розумієте під поняттям „права людини“.

Права людини – це визнані світовим співтовариством блага й умови життя, яких може домагатися особа від держави й суспільства, у яких вона живе та забезпечення яких реальне в умовах досягнутого людством прогресу²⁸.

2. Повідомте учасникам та учасницям, що вправа буде складатися з двох етапів роботи в малих групах: I етап – вивчення одного повідомлення; II етап – презентація та обговорення в нових малих групах усіх п'яти повідомлень.

3. Об'єднайте учасників та учасниць у малі групи (кількість у групі має бути кратною п'яти) і дайте їм копії повідомлення за кількістю учасників та учасниць у малій групі.

Наприклад, ви маєте п'ять груп по п'ять осіб. Отже, першій групі ви даєте п'ять копій повідомлення „Права людини = цінність для всіх“, другій групі – п'ять копій повідомлення „Права людини в інтернеті = існують“ і далі за такою самою логікою.

4. Кожна група отримує копію одного повідомлення про права людини в цифрову еру й має протягом 15 хвилин: 1) ознайомитися зі змістом повідомлення; 2) обговорити зміст повідомлення в групі; 3) виокремити головне в повідомленні для подальшої його презентації іншим учасникам та учасницям. Наголосіть, що всі учасники та учасниці мають презентувати зміст отриманого повідомлення в наступному етапі вправи учасникам та учасницям з інших груп.

5. Для другого етапу вправи об'єднайте учасників та учасниць у нові групи, щоб у кожній з них були учасники та учасниці з кожної попередньої групи. Ви можете заздалегідь поставити на копіях повідомлень якусь позначку для всіх учасників та учасниць в групі або ж розрахувати на 1 – 5 учасників та учасниць у кожній групі та об'єднати в нову першу групу тих, хто має номер 1, другу – тих, хто має номер 2 і далі за такою самою логікою.

Схематично роботу в малих групах протягом вправи можна зобразити так:

I етап	11111	22222	33333	44444	55555
II етап	12345	12345	12345	12345	12345

²⁸ Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І.Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – С. 50.

6. Протягом другого етапу в нових групах усі учасники та учасниці по черзі презентують зміст свого повідомлення про права людини в цифрову еру. Поясніть групам, що в них є 15 хвилин для презентації та обговорення. Наголосіть, що всі учасники та учасниці мають презентувати зміст свого повідомлення, починаючи з будь-якого.
7. Після цього переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як ви почуваетесь після цієї вправи?
- ▶ Що було для вас новим у запропонованих повідомленнях про права людини в цифрову еру?
- ▶ З якими повідомленнями ви не згодні й чому?
- ▶ Що було важче – працювати в першій групі чи презентувати повідомлення в другій групі? Чому?
- ▶ Що ви відчували, коли ознайомились з усіма повідомленнями в другій групі?
- ▶ Що тепер ви, можливо, робитимете по-іншому під час заходів з освіти з прав людини в інтернеті?
- ▶ Як ще цю вправу можна використати у вашій професійній діяльності?

Картка 1**ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ІСНУЮТЬ**

Доступ до інтернету розглядають як умову реалізації прав людини. Комітет Міністрів Ради Європи в Рекомендації CM/Rec(2014)6 („Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“) зазначає, що права людини та основні свободи рівною мірою стосуються як офлайнового, так і онлайн-простору. Ніхто не може бути об'єктом незаконного втручання в здійснення прав людини та основних свобод під час перебування в інтернеті.

У 2016 році Рада ООН з прав людини ухвалила резолюцію „Заохочення, захист і здійснення прав людини в інтернеті“. У ній вона підтверджує, що „ті самі права, які людина має в офлайновому середовищі, мають також бути захищеними в онлайн-просторі“.

Рекомендація CM/Rec (2018)7 Комітету міністрів державам-членам про принципи поваги, захисту та реалізації прав дитини в цифровому середовищі зазначає, що в усіх діях, що стосуються дітей у цифровому середовищі, найкращі інтереси дитини є першочерговими. Оцінюючи найкращі інтереси дитини, держави мають докласти всіх зусиль, щоб збалансувати й, де це можливо, узгодити право дитини на захист з іншими правами, зокрема, правом на свободу вираження поглядів та інформації, а також правом на участь.

Зауважено, що до дітей як до творців і розповсюджувачів інформації в цифровому середовищі, має бути донесена державами, особливо через освітні програми, інформація про те, як здійснювати своє право на свободу вираження поглядів у цифровому середовищі, поважаючи права й гідність інших людей, зокрема інших дітей. Ці програми мають стосуватися таких аспектів, як свобода вираження поглядів і законних обмежень на неї, наприклад, дотримання прав інтелектуальної власності або заборона підбурювання до ненависті й насильства.

Картка 2**ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ТРИСТОРОННІ ВІДНОСИНИ**

Інтернет є здебільшого продуктом власності приватних компаній. Цей факт ускладнює процес забезпечення прав людини, оскільки вони створювалися передусім як „обов'язок для держави“, а не для приватних корпорацій. Тому особливістю реалізації прав людини в інтернеті є те, що до стосунків людина-держава, де остання зобов'язана поважати й захищати права людини, додається третій суб'єкт – приватні компанії. У цьому випадку держава зобов'язана здійснювати контроль за приватними компаніями, щоб вони не порушували права людини. Права людини мають переважну силу перед вимогами й умовами, що висувають до інтернет-користувачів власники інтернету – приватні корпорації.

Згідно з Керівними принципами ООН з підприємницької діяльності в аспекті прав людини (які не мають обов'язкової юридичної сили), приватні компанії зобов'язані поважати права людини, що вимагає від них не завдавати шкоди правам людини та не сприяти такій шкоді, а також забезпечувати компенсацію у випадку завдання такої шкоди. Корпоративна соціальна відповідальність інтернет-провайдерів передбачає обов'язок боротьби з розпалюванням ненависті та іншим контентом, що породжує ненависть чи дискримінацію.

У Рекомендації CM/REC(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам зазначено, що державні органи мають право вдаватися до загальнодержавних заходів блокування або фільтрації лише в тих випадках, коли фільтрація стосується конкретного й чітко визначеного контенту за умов наявності рішення компетентного національного органу про його незаконність, яке може бути переглянуте незалежним і неупередженим судом або органом регулювання згідно з вимогами статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Картка 3**ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = НАЯВНІСТЬ ОБОВ'ЯЗКІВ**

Уся складність взаємин держави, людей і приватних компаній у питанні прав людини виглядає так²⁹:

Приватні компанії – люди: приватні компанії мають поважати й забезпечувати права людини в їхній діяльності, а люди мають дотримуватися правил інтернет-провайдерів і провайдерів контенту в інтернеті.

Держава – приватні компанії: держава має контролювати приватні компанії, щоб не було порушень прав людини, а компанії мають дотримуватися законодавства, установленого державою.

Держава – люди: держава має дотримуватися міжнародного законодавства у сфері прав людини, а люди мають дотримуватися законодавства й поважати права інших людей.

Посібник з прав людини для інтернет-користувачів (Рекомендація CM/REC(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи) містить положення про те, що інтернет-провайдер, провайдер доступу до інтернет-контенту чи послуг або інша компанія та (або) орган державної влади мають повідомити користувача інтернету про права, свободи, можливі засоби правового захисту та порядок їх отримання.

Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) не передбачає кримінальної відповідальності за використання комп'ютерних технологій з метою анонімної комунікації. Водночас повага до анонімності не заважає державам-членам Ради Європи вживати заходів для відстеження осіб, відповідальних за вчинення кримінальних діянь, відповідно до національного законодавства, Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та інших міжнародних договорів у сфері правосуддя та діяльності правоохоронних органів.

Картка 4**ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЦІННІСТЬ ДЛЯ ВСІХ**

Інтернет має суспільну цінність, тому що всі – люди, органи державної влади та приватні компанії – здійснюють свою діяльність через інтернет. Усі розраховують на безпечний і надійний доступ до нього. Законодавство про реалізацію та захист прав в інтернеті постійно розвивається. Попри те, що онлайн-простір може здаватись нереальним і неконтрольованим, це не означає, що це простір для порушень прав людини. І від самих користувачів здебільшого залежить безпека цього простору – інтернет буде таким, яким люди самі його зроблять.

Рекомендація CM/REC(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам виходить з того, що відповідальність за забезпечення прав людини та основоположних свобод покладається на держави-члени Ради Європи, що має здійснюватися відповідно до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у її тлумаченні Європейським судом з прав людини. Сюди ж належать й інші зобов'язальні документи Ради Європи, зокрема, Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), Конвенція про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротська конвенція), Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних.

Відповідно до Будапештської конвенції визначено необхідність співробітництва між державами і приватними підприємствами для боротьби з кіберзлочинністю й необхідність захисту законних інтересів під час використання й розвитку інформаційних технологій. У Конвенції про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства зазначено, що сексуальна експлуатація та сексуальне насильство стосовно дітей набули тривожних розмірів на національному й міжнародному рівнях, зокрема через збільшення використання як дітьми, так і злочинцями інформаційно-комунікаційних технологій.

²⁹ Опис взаємин описано з використанням Розділу «Права людини і закон» посібника «Закладинки – посібник з протидії мові ненависті через освіту з прав людини» (2016).

Картка 5

ПРАВА ЛЮДИНИ В ІНТЕРНЕТІ = ЗАХИСТ Є

Користувачі інтернету мають право на ефективний засіб правового захисту в разі обмеження або порушення прав і основоположних свобод. Це зазначено, зокрема, в Рекомендації CM/Rec(2014)6 („Посібник з прав людини для інтернет-користувачів“). Залежно від порушення ефективним засобом правового захисту може бути розслідування, роз'яснення, відповідь, виправлення, вибачення, поновлення контенту, відновлення доступу та компенсація.

Механізмами захисту прав людини в інтернеті є:

Звернення до інтернет-провайдерів, адміністраторів соціальних мереж і сайтів тощо.

Звернення до правозахисних організацій, зокрема за номером телефону чи на адресу електронної пошти.

Звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, зокрема на адресу електронної пошти: hotline@ombudsman.gov.ua

Звернення до Департаменту кіберполіції Національної поліції України. У разі, якщо виявлено факт вчинення злочину за допомогою інтернету, можна подати електронне звернення, заповнивши форму зворотного зв'язку на сайті Департаменту кіберполіції Національної поліції України <https://cyberpolice.gov.ua> та звернутись до найближчого відділку поліції.

Звернення до суду. У разі, якщо порушено права людини в інтернеті, для захисту своїх прав можна звернутись до суду. До суду може звернутись людина самостійно, якщо їй виповнилось 14 років, для захисту прав дитини молодшого віку до суду можуть звернутися батьки чи опікуни.

Звернення до міжнародних судів чи організацій. Після використання всіх національних механізмів правового захисту кожна людина може звернутися для захисту своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини. Діти або їхні представники також можуть звернутись до Комітету ООН з прав дитини з індивідуальними повідомленнями про те, що діти є жертвами порушення державою прав дитини.

ВПРАВА „РАЗОМ ДЛЯ НАЙКРАЩОГО ІНТЕРНЕТУ“

Короткий опис: під час групової роботи учасники та учасниці ознайомлюються з досвідом інших країн щодо проведення заходів до Дня безпечного інтернету.

Розмір групи: необмежений.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з історією Дня безпечного інтернету та ключовими повідомленнями;
- ▶ вивчити досвід інших країн щодо проведення заходів до Дня безпечного інтернету;
- ▶ визначити шляхи впровадження здобутого досвіду у власну діяльність з формування безпечної поведінки дітей та молоді в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ копії карток з описом заходів та ресурсів до Дня безпечного інтернету в країнах світу (роздавальний матеріал);
- ▶ аркуші А-4 (за наявності А-2 чи А-3) із запитаннями;
- ▶ мінімум 7 маркерів/ручок.

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено Дню безпечного інтернету та вивченню досвіду інших країн щодо проведення заходів до цього дня. Коротко поясніть, що означає День безпечного інтернету.

День безпечного інтернету (SID/ДБІ) запровадили мережі Insafe та INHOPE за підтримки Європейської комісії для просування безпечного та позитивного використання цифрових технологій, особливо дітьми й молоддю. **Центр кращого інтернету** є Національним комітетом Дня безпечного інтернету в Україні. День безпечного інтернету відзначають щороку другого вівторка лютого. Мільйони людей об'єднуються, щоб надихнутися для позитивних змін онлайн, підвищити освіченість з питань безпеки онлайн та взяти участь у заходах, що проходять у всьому світі. День безпечного інтернету націлений на створення **безпечного** та **найкращого** інтернету, де кожний і кожна можуть використовувати технології відповідально, у дусі поваги, критично та творчо.

2. Повідомте учасникам та учасницям, що вправа буде відбуватись за методом світового кафе (world cafe) й передбачає їхній рух від плаката до плаката („від країни до країни“), вивчення досвіду й ресурсів інших країн для формування безпечної поведінки в інтернеті, зокрема аналіз можливостей використання цих ресурсів чи їх адаптацію у власній професійній діяльності.
3. Об'єднайте учасників та учасниць у вісім малих груп. Прагніть до однакової кількості осіб у групі, але це не є обов'язковою умовою. Запропонуйте кожній групі обрати собі країну, з якої вона хоче розпочати.
4. Поясніть завдання групам.

Завдання

Необхідно рухатись від країни до країни, прочитати інформацію, розміщену на плакаті (столі), та проаналізувати її, відповівши на запитання, зазначені для кожної країни: Що з цього для мене є новим? Що з цього я не можу використати для своєї роботи? Що з цього я можу взяти/адаптувати для своїх заходів?

Відповіді можна писати одразу під запитаннями. Якщо Ви прийшли до країни й уже бачите відповідь, з якою Ви згодні, можете поруч поставити знак „+“. Відповідей може бути необмежена кількість. Орієнтовний час для кожної країни – три хвилини. Коли ваша група пройде всі країни й повернеться до своєї першої країни, вам необхідно проаналізувати всі відповіді та представити їх на загал протягом однієї – двох хвилин.

5. Для більшої ефективності вправи той, хто її проводить, може слідкувати за часом і оголошувати вголос прохання „перейти до іншої країни“ через кожні три хвилини.

6. Усі групи по черзі презентують огляд відповідей на запитання до певної країни протягом однієї – двох хвилин.
7. Після цього переходьте до загального обговорення.

Запитання для обговорення:

- ▶ Як ви почуваетесь після цієї вправи?
- ▶ Що було для вас новим у цій вправі?
- ▶ На яке запитання було найважче знайти відповідь ? Чому?
- ▶ На яке запитання було найлегше знайти відповідь ? Чому?
- ▶ Що Вас здивувало в інформації з різних країн?
- ▶ Як ще цю вправу можна використати у Вашій професійній діяльності?

Картка 1**День безпечного інтернету 2020 в Болгарії**

Головна подія до Дня безпечного інтернету відбулася в дитячому науковому центрі „Музейко“ в Софії. Студенти й викладачі з усієї країни взяли участь у заході, який офіційно підтримали Державне агентство захисту дітей, підрозділ поліції з кіберзлочинності, Telenor Bulgaria, Networx – Болгарія та Nastech – Kazanlak. Молодіжна колегія болгарського Центру безпечного інтернету взяла на себе керівництво й організувала робочі групи для однолітків із Софії. Групи обговорили, які рекомендації вони можуть дати батькам для того, щоб ті, у свою чергу, могли допомогти їхнім дітям безпечно поводитись в інтернеті й мати можливість отримувати допомогу та підтримку, якщо стикаються з будь-якими неприємними чи небезпечними ситуаціями в інтернеті. Короткий зміст рекомендацій для дітей буде використано для розробки спеціальної листівки для батьків з використанням девізу Дня безпечного інтернету „Разом до найкращого інтернету“.

<https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/awareness/detail?articleId=5748218>

Картка 2**День безпечного інтернету 2020 в Хорватії**

Основна подія святкувань Дня безпечного інтернету в Хорватії відбулася в Загребі в початковій школі Тіни Уєвича. Її організували Центр зниклих дітей та дітей, що стали жертвами експлуатації (НАКОМ) разом з трьома основними операторами зв'язку (A1 Хорватія, Хорватський Telecom і Tele2). Школа зібрала 150 представників і представниць учнівства для активної участі в панельній дискусії з шістьма відомими хорватськими ютуберами Ribafish, Malajski Tapir, PVT Mole, Lavvek, Mashinthebeauty, Ema Luketin.

Ютубери поділилися досвідом, як захистити себе від небезпек в інтернеті та як вони узгоджують свої офлайн та онлайн світи. Зокрема говорили про свободу вираження поглядів і відповідальність за зміст, який публікують онлайн.

<https://zimo.dnevnik.hr/clanak/youtuberi-porucili-djeci-internet-je-super-ali-treba-znati-razliku-izmedju-realnog-i-virtualnog-zivota---593626.html>

Картка 3**День безпечного інтернету 2020 в Данії**

Рада з питань медіа для дітей та молоді провела конференцію на тему поширення зображень і маніпулювання ними в інтернеті. На конференції експерт з приватності Кріс Пінхен виступив з доповіддю „Веселе, творче, анархічне використання цифрових медіа та дилеми, які вони викликають“.

„Дезінформація не обов'язково поширюється так, як люди її уявляють – через глибокі фейки й супертехнологічні речі. Найтипівіші підробки, з якими люди стикаються, – це „спам фейки“ в поштової скриньці. ... Навіть якщо в молодих людей є труднощі в інтернеті, за моїм досвідом, вони не хочуть повідомляти про це батькам, учителям чи поліції. Причина, яку вони називають, полягає в тому, що ці люди не розуміють природу інтернет-культури, у якій живуть діти“.

<https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/awareness/detail?articleId=5651548>

Картка 4**День безпечного інтернету в Естонії**

Усього в дитячих садках, школах і молодіжних центрах по всій Естонії було організовано 270 заходів. Серед шкіл дуже популярним виявився Cyberpin Test – тестування для учнів 7 – 12 років з питань логіки, криптовалюти та IT-вирішення проблем.

Школи також організовували тематичні заняття й семінари для учнів, онлайніві та офлайніві вікторини, конкурси плакатів тощо.

Естонський центр безпечного інтернету розробив і опублікував відео з повідомленням „Дитина діє так, як це роблять батьки, а не так, як кажуть батьки“. Мета цього повідомлення – підкреслити батькам важливість бути для дитини зразком для наслідування, зокрема в онлайнівому середовищі. Відео було поширене в соціальних мережах. Цю інформаційну кампанію просували й підтримували у Фейсбуці, зокрема її підтримав прем'єр-міністр Естонії Юрі Ратас.

Джерело для відео: <https://www.facebook.com/watch/?v=2464173320516737>

Джерело: <https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/awareness/detail?articleId=5821457>
<https://sites.google.com/view/kyberolympia/eng/about-the-project>

Картка 5**День безпечного інтернету в Німеччині**

У Німеччині відбулося понад 240 заходів, присвячених різноманітним темам безпеки в інтернеті. Klicksafe опублікував два нові матеріали на Ютубі – один із порадами для батьків, інший – з навчальним матеріалом і планами уроків для класу, щоб учителі мали інформацію для розмови з молоддю про вплив в інтернеті.

Klicksafe також опублікував результати нерепрезентативного онлайнівого опитування, проведеного серед молоді віком 13 – 20 років, щоб дізнатися більше про їхні погляди на соціальні медіа і роль інфлюенсерів. Приблизно третина з опитаних вважають, що інфлюенсери (популярні влогери, зірки Інстаграму та ін.) формують їхні думки так само, як і вчителі. Менше 10 відсотків висловили бажання стати інфлюенсерами.

Картка 6**День безпечного інтернету в Ісландії**

Нові рекомендації для батьків щодо цифрових пристроїв були надіслані всім батькам дітей в ісландських дитячих садках. Кількість шкіл, що брали участь у цій акції, становила 253, було охоплено близько 19 000 дітей та 8 000 батьків. В описі до рекомендацій для батьків зазначено, що дорослі відповідають за те, щоб діти ознайомлювалися з різними засобами масової інформації й можливостями онлайнівого простору. Дорослі мають навчити дітей користуватися сучасними технологіями та всіма наявними цікавими нововведеннями. Це, у свою чергу, може допомогти дітям обрати здоровий напрямок і підтримати їх у різні способи. Рекомендації містять кілька порад і списків для перевірки, щоб допомогти батькам розпочати ознайомлення дитини з цифровими пристроями та інформацією про те, на що слід звернути особливу увагу.

Джерело: <https://www.betterinternetforkids.eu/web/portal/practice/awareness/detail?articleId=5823107>
<https://saft.is/utgefifd-efni/>

Картка 7**День безпечного інтернету в США**

ConnectSafely зібрав представників і представниць студентства, освітянської та політичної спільнот, експертного середовища з питань безпеки інтернету й технологічної галузі, молодіжних лідерів і лідерок на спеціальний захід „Бачення 2020: Озираючись назад і дивлячись уперед“.

„Наш центр, музей історії комп'ютерів, нагадує нам, що ми є частиною багатовікового континууму в еволюції технологій і це впливає на наш вид і нашу планету. Знання нашої історії є важливим, але ми тут, щоб планувати своє майбутнє, коли стикаємося з викликами цього нового десятиліття“.

У панельних дискусіях, зокрема, узяли участь представники та представниці компаній «Гугл», «ТікТок», «Фейсбук» та «Інстаграм».

Усі учасники й учасниці представили власне бачення щодо безпеки в інтернеті та можливостей сучасних технологій для самовираження розвитку, отримання допомоги й розвитку власного здоров'я.

Джерело: <https://saferinternetday.us/sid2020agenda/>

Картка 8**День безпечного інтернету в Україні**

Центр кращого інтернету сфокусувався на підтримці заходів на локальному рівні в усіх областях України. До Дня безпечного інтернету в 2020 році офіційно долучились понад 1700 закладів освіти, бібліотек, молодіжних центрів, громадських організацій, органів влади, медіа- та бізнесових організацій в усіх областях України.

Представники та представниці освітянської спільноти й молодіжної сфери, системи бібліотек в Україні оцінили українські версії посібників для підлітків і вчителів „Інтернет, який ми хочемо“³⁰ як сучасні й відповідні інструменти для розвитку цифрових компетентностей дітей і молоді. Робочий зошит для підлітків містить 18 завдань, які допомагають їм перевірити свої навички, дізнатися більше про права в онлайн-світі. Посібник для вчителів містить плани уроків з ідеями та заходами.

Методичні рекомендації до використання в освітньому процесі цих посібників розробили 18 представників і представниць освітянської спільноти в Україні.

Джерело: <https://betterinternetcentre.org/>

³⁰ Переклад посібників для підлітків та вчителів „Інтернет, який ми хочемо“ українською мовою ініційований Центром кращого інтернету в рамках Меморандуму EUN, здійснений Координатором проектів ОБСЄ в Україні в межах проекту „Удосконалення юридичної освіти і освіти з прав людини“.

ВПРАВА „НА ОДНІЙ ХВИЛІ“

Короткий опис: під час групової роботи учасники й учасниці ознайомлюються з поняттям „участь дітей і молоді“, шляхами посилення участі дітей та молоді в усіх етапах заходу з безпеки в інтернеті (підготовка, реалізація та оцінка).

Розмір групи: 7 – 35 осіб.

Тривалість: 45 хвилин.

Завдання:

- ▶ ознайомити учасників та учасниць з поняттям „участь дітей і молоді“;
- ▶ дослідити шляхи посилення участі дітей та молоді в усіх етапах заходу з безпеки в інтернеті (підготовка, реалізація та оцінка);
- ▶ розробити план дій щодо посилення участі дітей та молоді в заходах з безпеки в інтернеті.

Матеріали:

- ▶ картки із завданнями (роздавальний матеріал);
- ▶ екран, проектор, ноутбук (за можливістю, для демонстрації ресурсів).

Хід вправи:

1. Скажіть групі, що вправу буде присвячено ознайомленню з поняттям „участь дітей та молоді“, шляхом посилення участі дітей та молоді у всіх етапах заходу з безпеки в інтернеті (підготовка, реалізація та оцінка).
2. Зазначте, що відповідно до ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, держави забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що її стосуються, причому поглядам дитини має бути приділено належну увагу відповідно до її віку та зрілості.
3. Запропонуйте таке поняття участі з Переглянутої Хартії про участь молодих людей у місцевому й регіональному житті:

„Участь у демократичному житті будь-якого суспільства – щось більше, ніж просто голосування, балотування на виборах, хоча це все теж є важливими складовими. Участь та активне громадянство означають мати право, засоби, простір, можливості і, якщо необхідно, підтримку в участі та впливі на прийняття рішень, а також означає участь у різних заходах і процесах з метою побудови найкращого суспільства“.

4. Запитайте учасників та учасниць про їхню думку щодо важливості участі дітей та молоді у формуванні безпечної поведінки в інтернеті: „Назвіть, будь ласка, чому важливо посилювати участь дітей і молоді в прийнятті рішень щодо заходів з формування безпечної поведінки в інтернеті?“. Відповіді можна коротко занотувати на дошці/фліпчарті.
5. Об'єднайте учасників та учасниць у чотири – п'ять малих груп і дайте їм перемішані набори карток (роздавальний матеріал). Запропонуйте їм ознайомитись зі змістом карток і розкласти їх у відповідності: сходинка участі (від першої до восьмої сходинки), приклади участі дітей і молоді, що відповідають кожній сходинці. Для наочності можна намалювати схему на дошці/фліпчарті:

Сходинка

Приклад участі дітей і молоді

Ідея: Ви також можете додати декілька пустих аркушів для прикладів, аби учасники та учасниці могли навести свої приклади участі для певної сходинки.

6. Після цього запропонуйте групам коротко презентувати результати їх роботи за схемою: найнижча сходинка та приклад участі, найвища сходинка та приклад участі. Попросіть групи коротко аргументувати їхній вибір.
7. Після завершення презентацій запропонуйте учасникам та учасницям коротку презентацію сходинок участі Харта³¹ на екрані (або на дошці) та приклади участі дітей і молоді для кожного етапу. Запитайте в учасників та учасниць, для якого етапу заходу чи віку дітей і молоді може бути ефективною та чи та сходинка участі?
8. Після презентації та відповідей перейдіть до обговорення

Запитання для обговорення:

- ▶ Як вам ця вправа? Що сподобалось, а що ні?
- ▶ Що було найскладніше під час вправи? Чому?
- ▶ Які ідеї з прикладів участі дітей і молоді в заходах з безпеки в інтернеті ви вважаєте неприйнятними для впровадження у вашій професійній діяльності? Чому?
- ▶ Які ідеї з прикладів участі дітей і молоді в заходах з безпеки в інтернеті і як можна використати у вашій професійній діяльності? Чому?
- ▶ Який буде ваш перший крок для посилення участі дітей та молоді у заходах з безпеки в інтернеті?

³¹ Компас: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. С. 208. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass>

Роздавальний матеріал

Приклади участі дітей і молоді

Спільне прийняття рішень. Група учнів та учениць звернулася до адміністрації закладу освіти з ідеєю проведення для учнівства майстерні з фотографії та ведення персональної сторінки в соціальній мережі. Адміністрація закладу освіти висловила підтримку й запропонувала провести захід на канікулах. Після майстерні діти підготували поради та рекомендації щодо ведення персональної сторінки в соціальній мережі й запропонували опублікувати їх на сайті закладу освіти.

Молоді люди ініціювали та очолили процес. Учні й учениці старших класів висловили бажання провести онлайн-челендж (виклик) до Дня безпечного інтернету, розробили афіші з покроковою інструкцією, поінформували всі класи й учительську спільноту онлайн та офлайн. До челенджу долучилось понад 120 учасників та учасниць.

Ініційовані дорослими рішення прийняті спільно. Заступник директора звернулася до учнів і учениць 9 класу з ідеєю провести загальношкільний квест про права людини в інтернеті до Дня прав людини. Діти підтримали ідею й запропонували додати конкурс плакатів про правила приватності онлайн для молодших школярів, який можуть оцінювати учні та учениці старших класів.

Молодих людей проконсультували та проінформували. Психолог закладу освіти провела опитування щодо тем онлайн-безпеки, які цікавлять молодих людей. Після обробки результатів психолог провела тренінг для учнів і учениць 10 класу про загрози й можливості в інтернеті, повідомила номери гарячої лінії та сайти, де можна отримати підтримку й допомогу, у разі виникнення загроз в інтернеті. Також психолог показала, як поскаржитись на нелегальний і неприйнятний контент у популярних соціальних мережах.

Молодим людям поставили завдання й повідомили про нього. Класний керівник повідомила класу, що на цьому тижні в школі проходять заходи щодо безпеки в інтернеті й розвитку критичного мислення. Тема класної години „Фейк чи правда?“ Класний керівник роздала учням та ученицям теми, які вони мають підготувати й доповісти на класній годині, яка відбудеться у форматі круглого столу.

Молоді люди формально беруть участь. На перерві молодим людям повідомили, що вони мають вийти на вулицю, щоб узяти участь у флеш-мобі та зробити з людей великий смайлик. Учитель фізкультури заздалегідь намалював крейдою великий смайлик перед закладом освіти, аби всі могли швидко зайняти свої позиції та зробити фото. Фото розмістили на сторінці в соціальній мережі з підписом „Найбільший флешмоб у місті: учнівство проти кібербулінгу!“

Молоді люди як декорація. Учням і ученицям 7-х класів повідомили, що на перерві після уроку їх будуть фотографувати з плакатами „Ми за безпечний інтернет!“. Фотографію розмістили на сторінці в соціальній мережі та на сайті закладу освіти з повідомленням про долучення до Дня безпечного інтернету.

Молодими людьми маніпулюють. Студентську молодь запросили на зустріч з адміністрацією закладу освіти для спільного обговорення питання безпечного wi-fi у закладі. Під час зустрічі прозвучало кілька виступів представників адміністрації про необхідність відключення wi-fi у закладі з огляду на забезпечення безпеки молоді. У публікації новини на сайті зазначено, що студентська молодь занепокоєна рівнем небезпеки wi-fi і одноставно підтримала його відключення в закладі освіти.

Сходинки участі

Спільне прийняття рішень
Молоді люди ініціювали та очолили процес
Ініційовані дорослими рішення спільно прийняті
Молодих людей проконсультували та проінформували
Молодим людям поставили завдання й повідомили про нього
Молоді люди формально беруть участь
Молоді люди як декорація
Молодими людьми маніпулюють

Матеріали вправи для презентації

Роджер Харт у 1992 році визначив вісім рівнів участі молоді – вісім сходинок драбини³²

Сходинка 8

Спільне прийняття рішення. Проекти чи ідеї пропонують молоді люди, яких дорослі запрошують для участі в процесі ухвалення рішення як партнерів.

Сходинка 7

Проектами керують молоді люди, вони можуть запрошувати дорослих, щоб забезпечити необхідну підтримку, але проєкт може бути виконаний і без їхнього втручання.

Сходинка 6

Ініціатива проєкту виходить від дорослих, але молодих людей запрошують як рівнозначних партнерів, щоб разом приймати рішення й розподіляти обов'язки.

Сходинка 5

З молодими людьми консультуються, їх інформують. Дорослі керують проєктами, молоді люди висловлюють поради та пропозиції, а їх інформують про те, як такі пропозиції сприяють ухваленню остаточних рішень і досягненню мети.

Сходинка 4

Проектом керують дорослі, молодих людей запрошують виконати ролі або завдання в межах проєкту, вони обізнані з тим, який вплив вони насправді мають у проєкті.

НЕ Є УЧАСТЮ

Сходинка 3

Символічне залучення (токенізм). Між молодими людьми розподіляють ролі в межах проєкту, але вони ніяк не впливають на ухвалення рішень. Створюється помилкове враження (навмисно чи ні), що молоді люди беруть участь, але фактично вони не мають можливості обирати, що їм робити та як.

Сходинка 2

Молоді люди як декорація. Вони необхідні для участі в проєкті, щоб представити молодь як групу, яка користується меншими правами. Вони не відіграють ніякої вагомості ролі, окрім присутності. Як це буває з декоруванням, молодь висувають на перший план у проєкті або в організації, щоб її могли помітити ззовні.

Сходинка 1

Маніпуляція. Молодих людей запрошують узяти участь у проєкті, але вони ніяк не впливають на прийняття рішення та його кінцевий результат. Фактично їхня присутність потрібна для досягнення інших цілей, до прикладу, для перемоги на виборах в місцеві органи влади, для формування позитивної репутації установи або для отримання додаткових грошових коштів від установ, що підтримують участь молоді.

³² Скажи своє слово: Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому й регіональному житті. – С.14 – 15. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>

Рефлексія

Рефлексія – надважлива частина заходу з формування компетентностей безпечної поведінки в інтернеті. Варто взяти за правило обов'язково проводити рефлексію наприкінці вправи. Навіть трихвилинна рефлексія – це краще, ніж її відсутність.

Пропонуємо кілька спрощених варіантів рефлексії для короткотривалих заходів (вправ, уроків, тренінгів тощо)³³ з формування безпечної поведінки в інтернеті та інформаційно-цифрової компетентності. Ці варіанти рефлексій можна проводити як індивідуально, так і в колі.

Варіант 1

Учасники та учасниці в колі називають, з яким героєм фільму (мультфільму, словом, піснею тощо) зараз (після заходу) вони себе асоціюють і чому.

Варіант 2

Учасники та учасниці в парах (або малих групах чи колі) продовжують фрази:

Після заходу я відчуваю ...

Я дізнався/дізналась...

Для мого повсякденного життя (моєї роботи) було корисним...

Варіант 3

Учасники та учасниці в парах (або малих групах чи колі) продовжують фрази:

Найбільше мене зацікавило...

Найменше мене зацікавило...

З цього заходу я можу порадити друзям і близьким...

Варіант 4

Учасники й учасниці отримують картки (наприклад, з набору карток „Старт“ або „Всесвіт можливостей“ від Скролік™ або будь-які інші візуальні набори карток, зображень), ознайомлюються з їхнім змістом і обирають собі одну, яка відповідає на запитання для завершення й оцінки заходу.

Наприклад, можна обрати одне із запитань: „Чого я навчився/навчилася?“, „Що я дізнався/дізналась?“, „З чим я іду з заходу?“, „Що тепер буде в моєму житті по-іншому?“ та ін.

Учасники й учасниці презентують у колі (або в парах один одному) картки із зображеннями та пояснюють, чому вони відповідають на поставлене запитання.

³³ Адаптовано зі с. 114 – [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261287/tkit6.pdf/459e262b-11f9-4af8-834f-c10c4cf4d30a>

Варіант 5

Запропонуйте учасникам та учасницям намалювати руку (за схемою) та індивідуально відповісти на запитання.

Варіант 6

Для більш глибокої рефлексії в роботі з професійними спільнотами можна використати запитання за моделлю Дональда Кіркпатрика: реакція, навчання, поведінка, результати. Таку рефлексію можна проводити усно або письмово у формі зворотного зв'язку. Запитання мають відповідати віку учасників та учасниць.

Наприклад, можна запропонувати такі запитання:

- ▶ Оцініть захід за шкалою від 0 до 10, де 0 – не сподобався, 10 – дуже сподобався?
- ▶ Що для Вас було новим? Що Ви побачили під іншим кутом?
- ▶ Що Ви хочете змінити у Вашій поведінці/роботі тепер? Що Ви будете робити по-іншому?
- ▶ Що Ви порадите колегам, близьким і знайомим після цього заходу?
- ▶ Ваш перший крок (перші три кроки) після заходу?

Анкета зворотного зв'язку освітнього заходу з формування безпечної поведінки в інтернеті

Оцініть, будь ласка, Вашу задоволеність від заходу за шкалою від 1 до 10 (де 10 є найвищим рівнем задоволеності).

Оцініть, будь ласка, корисність занять для Вашої повсякденної роботи за шкалою від 1 до 10 (де 10 є найвищим рівнем задоволеності).

Зазначте теми або інформаційні повідомлення, які є для Вашої роботи найкориснішими.

Що з обговореного під час занять Ви втілюватимете не лише в професійній діяльності, а й в особистому житті?

Ваші зауваження/побажання/пропозиції щодо методики викладання, змісту, наочності тощо.

Дякую Вам за відкритість і зацікавленість темою!

РЕСУРСИ

Загальна декларація прав людини

(спрощена версія вибраних статей)

Стаття 1. Усі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах.

Стаття 2. Кожна людина повинна мати всі права й усі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

Стаття 3. Кожна людина має право на життя, на свободу й на особисту недоторканність.

Стаття 4. Ніхто не має бути в рабстві або в підневільному стані.

Стаття 5. Ніхто не має зазнавати тортур.

Стаття 7. Усі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом.

Стаття 12. Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте і сімейне життя.

Стаття 17. Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими.

Стаття 18. Кожна людина має право на свободу думки, совісті й релігії.

Стаття 19. Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення.

Стаття 20. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.

Стаття 21. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.

Стаття 23. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи.

Стаття 24. Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля.

Стаття 26. Кожна людина має право на освіту.

Стаття 27. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини)

(спрощена версія вибраних статей)
Україною Конвенція ратифікована в 1997 році.

Стаття 1. Зобов'язання поважати права людини

Держави повинні гарантувати, що кожна людина має права, зазначені в цій Конвенції.

Стаття 2. Право на життя

У вас є право на життя.

Стаття 3. Заборона катування

Ніхто ніколи не має права робити вам боляче або катувати вас.

Навіть під арештом вашу людську гідність потрібно поважати.

Стаття 4. Заборона рабства та примусової праці

Забороняється ставитися до вас як до раба або змушувати виконувати примусову працю.

Стаття 5. Право на свободу та особисту недоторканність

У вас є право на свободу. Якщо вас заарештували, у вас є право знати причину. Якщо вас заарештували, ви маєте право на суд найближчим часом або на звільнення до часу проведення суду.

Стаття 6. Право на справедливий суд

Ви маєте право на справедливий суд перед неупередженим і незалежним суддею. Якщо вас звинувачено у скоєнні злочину, ви не винні, поки не доведено вашу вину. У вас є право користуватися допомогою адвоката, послуги якого має оплачувати держава, якщо ви бідні.

Стаття 7. Ніякого покарання без закону

Ви не можете бути визнані винним у вчиненні злочину, якщо не було закону проти нього, коли ви його вчинили.

Стаття 8. Право на повагу до приватного й сімейного життя

Ви маєте право на повагу вашого приватного й сімейного життя, вашого дому й листування.

Стаття 9. Свобода думки, совісті й релігії

У вас є право на свободу думки, совісті й релігії. У вас є право сповідувати вашу релігію вдома та в громадських місцях і змінити вашу релігію, якщо ви цього хочете.

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

Ви маєте право відповідально говорити й писати те, що ви думаєте, і надавати інформацію та отримувати її від інших. Це включає свободу преси.

Стаття 11. Свобода зібрань та об'єднання

Ви маєте право на участь у мирних зібраннях і право створювати асоціації або вступати в них, включаючи профспілки.

Стаття 12. Право на шлюб

Ви маєте право одружуватися й мати сім'ю.

Стаття 13. Право на ефективний засіб правового захисту

Якщо ваші права порушені, ви можете скаржитися на це офіційно в суди чи інші державні органи.

Стаття 14. Заборона дискримінації

У вас є ці права незалежно від кольору шкіри, статі, мови, політичних чи релігійних переконань або походження.

Стаття 15. Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

Під час війни або іншого надзвичайного стану уряд може робити речі, які порушують ваші права, але тільки в разі крайньої необхідності. Але навіть у таких випадках владі не дозволяється, наприклад, застосовувати до вас тортури або вбити вас без суду.

Стаття 16. Обмеження політичної діяльності іноземців

Уряди можуть обмежити політичну діяльність іноземців, навіть якщо це суперечитиме статтям 10, 11 або 14.

Стаття 17. Заборона зловживання правами

Ніщо в цій Конвенції не може бути використане, щоб обмежити права та свободи, закріплені в Конвенції.

Стаття 18. Межі застосування обмежень прав

Більшість прав у цій Конвенції можуть обмежуватися загальним законодавством, яке застосовується до всіх. Такі обмеження дозволені тільки тоді, якщо це продиктовано реальною необхідністю.

Статті 19 – 33, 35 – 51

У цих статтях сказано про створення Європейського суду з прав людини й пояснено, як він працює.

Стаття 34. Індивідуальні заяви

Якщо ваші права, що містяться в Конвенції, були порушені, то спочатку ви маєте звернутися до всіх компетентних національних органів. Якщо це вам не допомогло, то ви можете звернутися безпосередньо до Європейського суду з прав людини (м. Страсбург).

Стаття 52. Запити Генерального секретаря

Якщо Генеральний секретар Ради Європи просить цього, то уряд має пояснити, як його національне законодавство захищає права з цієї Конвенції.

ПРОТОКОЛИ ДО КОНВЕНЦІЇ

Стаття 1 Протоколу № 1 – Захист власності

У вас є право на власність і право використовувати власне майно.

Стаття 2 Протоколу № 1 – Право на освіту

У вас є право ходити до школи.

Стаття 3 Протоколу № 1 – Право на вільні вибори

У вас є право обирати уряд вашої країни шляхом таємного голосування.

Стаття 2 Протоколу № 4 – Свобода пересування

Якщо ви на законних підставах перебуваєте в країні, то у вас є право перебувати, де ви хочете, і жити там, де ви хочете в ній.

Стаття 1 Протоколу № 6 – Скасування смертної кари

Ви не можете бути засуджені до смертної кари або страчені державою.

Стаття 2 Протоколу № 7 – Право на оскарження в кримінальних справах

Ви можете подати скаргу до суду вищої інстанції, якщо ви були засуджені за вчинення злочину.

Стаття 3 Протоколу № 7 – Відшкодування в разі судової помилки

Ви маєте право на компенсацію, якщо ви були засуджені за вчинення злочину й виявляється, що ви були невинні.

Стаття 1 Протоколу № 12 – Загальна заборона дискримінації

Ви не можете зазнавати дискримінації з боку державних органів через, наприклад, колір шкіри, стать, мову, політичні чи релігійні переконання або походження.

Цю спрощену версію підготував Директорат комунікації Ради Європи лише з освітньою метою. Єдиними текстами, які мають юридичну основу, є офіційно опубліковані версії Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та протоколів до неї.

Поточний стан підписів і ратифікації Конвенції та Протоколів до неї, а також повний перелік заяв і застережень доступні на веб-сайті: www.conventions.coe.int

Посібник з прав людини для інтернет-користувачів (Рекомендація CM/Rec(2014)6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо Посібника з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум)

Спрощена версія для використання під час вправ

I. Доступ і недискримінація

Доступ до інтернету дає вам можливість реалізувати інші права онлайн.

Держава має надавати вам доступ до інтернету, якщо ви мешкаєте в сільській місцевості й віддалених районах, а також якщо ви належите до малозабезпечених верств населення та (або) маєте інвалідність.

Ви маєте доступ до інтернету без дискримінації за віком, кольором шкіри, вірою, політичними поглядами або будь-якою іншою ознакою.

II. Свобода вираження поглядів та інформації

Ви можете вільно висловлюватися в інтернеті (крім висловлювань, що містять заклики до дискримінації, ненависті або насильства).

Ви можете вільно створювати, використовувати й поширювати інтернет-контент, але поважаючи при цьому авторське право.

Ви можете використовувати псевдонім в інтернеті, однак у деяких випадках держава може розкривати вашу особу.

III. Зібрання, об'єднання та участь

Ви маєте право об'єднуватися з іншими в інтернеті та створювати групи, спільноти, об'єднання. Ви маєте право на мирний протест в інтернеті. Ви можете вільно користуватися доступними онлайн-можливостями для участі в політичних дебатах, законодавчих ініціативах, обговоренні суспільно важливих питань.

IV. Приватне життя і захист даних

Під час користування інтернетом ваші персональні дані регулярно обробляють. Це мають робити лише з вашої згоди на це.

Ви не можете бути об'єктом спостереження, нагляду чи перехоплення інформації.

Ваше приватне життя та електронне листування мають поважати й на робочому місці.

V. Освіта і грамотність

Ви повинні мати онлайн-доступ до освітнього, культурного, наукового, навчального та іншого контенту в інтернеті державною мовою.

Ви маєте право на освіту, щоб використовувати різні онлайн-інструменти, та на розвиток навичок критичного мислення, тобто здатності аналізувати й перевіряти надійність інформації, яку ви отримуєте в інтернеті.

VI. Діти і молодь

Ви маєте право на навчання безпечного користування інтернетом з боку ваших учителів, вихователів, батьків чи опікунів, тому що контент, який ви створюєте в інтернеті, або контент про вас доступні в будь-якому куточку світу й може завдавати шкоди вашій гідності зараз або пізніше у вашому житті.

Держава має надати вам чітку інформацію про онлайн-контент і поведінку, що може завдати вам шкоди в інтернеті, а також про те, як і куди повідомляти про таку інформацію.

VII. Правовий захист

Ваш інтернет-провайдер та (або) влада мають повідомити вам про ваші права та можливий правовий захист, якщо вони будуть порушені.

Влада зобов'язана захищати вас від незаконного доступу, шахрайства, підробки або інших шахрайських дій з вашими електронними персональними даними та комп'ютером.

Ви маєте право звернутися до суду, якщо права порушено, і навіть подати скаргу до Європейського суду з прав людини після того, коли всі національні суди буде пройдено.

Міжнародне та регіональне законодавство

Загальна декларація прав людини: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

Конвенція ООН про права дитини: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод): http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042

Сайти організацій та проєктів, дотичних до теми безпеки в інтернеті

Сайт Ради Європи: <http://www.coe.int/aboutCoe>

Сайт офісу Ради Європи в Україні: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv>

Координатор проєктів ОБСЄ в Україні: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine>

Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: <http://www.ombudsman.gov.ua>

Сайт Управління Верховного комісара ООН з прав людини: <http://www.ohchr.org>

Сайт Департаменту кіберполіції Національної поліції України: <https://cyberpolice.gov.ua/>

Сайт Центру кращого інтернету: <https://betterinternetcentre.org/>

Сайт Дня безпечного інтернету: <http://www.saferinternetday.org>

Офіційна сторінка Дня безпечного інтернету в Україні у Фейсбуці: <https://www.facebook.com/UkraineSID>

Методичні ресурси

„Компас“ – посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді

Посібник містить близько 60 вправ для роботи з молодіжною та дорослою аудиторією за 20 темами, зокрема з теми „Засоби масової інформації“ подано такі відомості: роль засобів масової інформації, засоби масової інформації та права людини, управління інтернетом і Рада Європи, засоби масової інформації та молодь.

Серед вправ цієї теми можуть бути корисними такі: „Усі рівні – усі різні“, „Борці за права“, „Перша шпальта“, „Моє життя – не шоу“, „Коли настане завтра“.

Джерело: www.coe.int/compass

Україномовна версія посібника „Компас“

Джерело: <http://www.coe.int/uk/web/compass/using-compass-for-human-rights-education>

Посібник з навчання правам людини для дітей „Компасіто“

Посібник містить 42 вправи для роботи з дітьми за 13 темами. Однією з тем є „Засоби масової інформації та інтернет“.

Джерело: <http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>

Російськомовна версія посібника „Компасіто“ за посиланням: <http://www.eycb.coe.int/compasito/ru/>

Закладки: посібник з протидії мові ненависті онлайн через освіту в галузі прав людини

Посібник містить 24 вправи з таких тем: права людини онлайн, свобода вираження поглядів, інтернет-грамотність, демократія і участь та ін. Перше заняття можна розпочати вправою „Корені та гілки“ (с. 108) або „За правами“ (с. 96). Гру „За правами“ (яка за принципом дуже схожа на вже знайому гру „Крокодил“) можна також використовувати під час літніх канікул у дитячих таборах, оскільки вона не потребує додаткового обладнання чи довготривалої підготовки.

Джерело: <https://rm.coe.int/16806f9aec>

Скажи своє слово

Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому й регіональному житті. Посібник містить 18 вправ, які також можуть бути використані в контексті програм формування безпечної поведінки дітей і молоді для сприяння їхньої участі в прийнятті рішень, що їх стосуються, аналізу потреб дітей і молоді, врахуванню їхніх думок щодо розробки адвокаційних кампаній.

Джерело: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>

http://www.nohatespeechmovement.org/public/download/Bookmarks_UA.pdf

Робочий зошит для підлітків the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо)

Посібник створений молодими людьми для молоді, спрямований на вивчення прав та обов'язків в інтернеті й заохочення до роздумів про поведінку в інтернеті. Запропоновані 18 завдань допоможуть підліткам перевірити їхні навички, дізнатися більше про права в онлайн-світі.

Переклад і адаптацію посібника для підлітків the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо) ініціював Центр кращого інтернету в рамках Меморандуму з EUN. Переклад посібника українською мовою здійснено Координатором проектів ОБСЄ в Україні у межах проекту „Удосконалення юридичної освіти і освіти з прав людини“, що впроваджується спільно з Міністерством освіти і науки України.

Джерело: http://www.webwewant.eu/documents/10180/945868/WebWeWant_youthUA.pdf/b5d8c012-ff53-40d0-967e-e0dc32ffc22

Посібник для вчителів the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо)

Посібник містить плани уроків, що пропонують ідеї та заходи, які допоможуть заохотити молодь розвивати навички творчого й критичного мислення, необхідні для повноцінного життя у світі.

Переклад і адаптацію посібника для вчителів the Web We Want (Інтернет, який ми хочемо) ініціював Центр кращого інтернету в рамках Меморандуму з EUN. Переклад посібника українською мовою здійснено Координатором проектів ОБСЄ в Україні у межах проєкту „Удосконалення юридичної освіти і освіти з прав людини“, що впроваджується спільно з Міністерством освіти і науки України.

Джерело: http://www.webwewant.eu/documents/10180/973204/Handbook_teachers_lesson_plans_all_UA.pdf/87b2bd1c-bcab-4701-8017-19dff1887003

Методичні рекомендації до використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти навчально-методичного посібника та робочого зошита „Інтернет, який ми хочемо“ (The Web We Want).

Рекомендації містять практичні пропозиції для інтегрування занять, представлених у навчально-методичному посібнику, та завдань у робочому зошиті „Інтернет, який ми хочемо“ (The Web We Want) у навчальні програми з предметів у закладах освіти України.

Джерело: https://betterinternetcentre.org/wp-content/uploads/2019/11/WWW_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-BetterInternetCentre.pdf

Онлайн-курс „Права людини в освітньому просторі“

Третій модуль курсу розкриває тему „Права людини та інтернет“: еволюція концепції прав людини у цифрову еру, результати моніторингу сайтів закладів освіти в Україні (2018). Дає можливість дослідити власний сайт закладу освіти чи сторінку закладу освіти щодо дотримання прав дитини онлайн, дізнатись більше про законодавство й міжнародні ініціативи щодо безпеки дітей в онлайн-просторі.

Курс підготували Координатор проектів ОБСЄ в Україні, студія онлайн-освіти EdEra за підтримки Міністерства освіти і науки України.

Джерело: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EDERA_OSCE+HRE101+2019/about

Канал „Права людини та інтернет“

8 відео створені в межах проєкту „Права людини та інтернет“, що був спрямований на формування знань і навичок свідомого користування інтернетом, навчання правам людини онлайн і запуск механізмів реагування на їх порушення. Проєкт здійснювався за фінансової й технічної підтримки Ради Європи та Європейського Союзу.

Джерело: <https://www.youtube.com/channel/UCeuQLmBXJMdjLI5IUEUQDIA>

Набір карток „Всесвіт можливостей“

Набір карток „Всесвіт можливостей“ – унікальний ресурс для освітніх заходів з безпеки в інтернеті. Використання цього набору сприятиме відкритому діалогу щодо безпечної поведінки в інтернеті й розвитку інформаційно-цифрової компетентності. Набір містить 30 карток з ілюстраціями щоденних життєвих ситуацій, пов'язаних з використанням інтернету та реалізацією прав людини.

Інструкція містить детальні описи 15+ варіантів вправ з безпеки в інтернеті та запитання до них. Для роботи з аудиторією, різною за віком, мовою спілкування й кількістю учасників та учасниць.

Джерело: <https://www.skrolik.shop>

Навчально-методичний посібник

Олена Черних

ОНЛАЙК

Редагування – Валентина Лєснова, Наталія Беца

Посібник містить теоретичний матеріал про безпечну поведінку в інтернеті, опис занять і тренінгових вправ з розвитку компетентностей безпечної поведінки в інтернеті.

Посібник адресовано широкому колу освітянської, бібліотечної спільнот та працівників і працівниць молодіжної та соціальної сфер.

Підписано до друку 18.12.2020. Формат 60x90 1/8
Папір крейдований. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 6,75. Тираж 500 прим. Зам. 197.

Видавництво ТОВ "Компанія ВАІТЕ"
01042, м. Київ, вул. Саперне поле, 26, к. 27.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серія ДК № 2570 від 27.07.2006 р.

Follow OSCE Project Co-ordinator in Ukraine

Україна, 01030, Київ,
вул. Стрілецька, 16
info-pcu@osce.org
www.osce.org/ukraine